

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΒΓΑΙΝΕΙ
ΚΑΘΕ
ΔΕ ΤΕΡΗ
ΚΥΡΙΑΚΗ

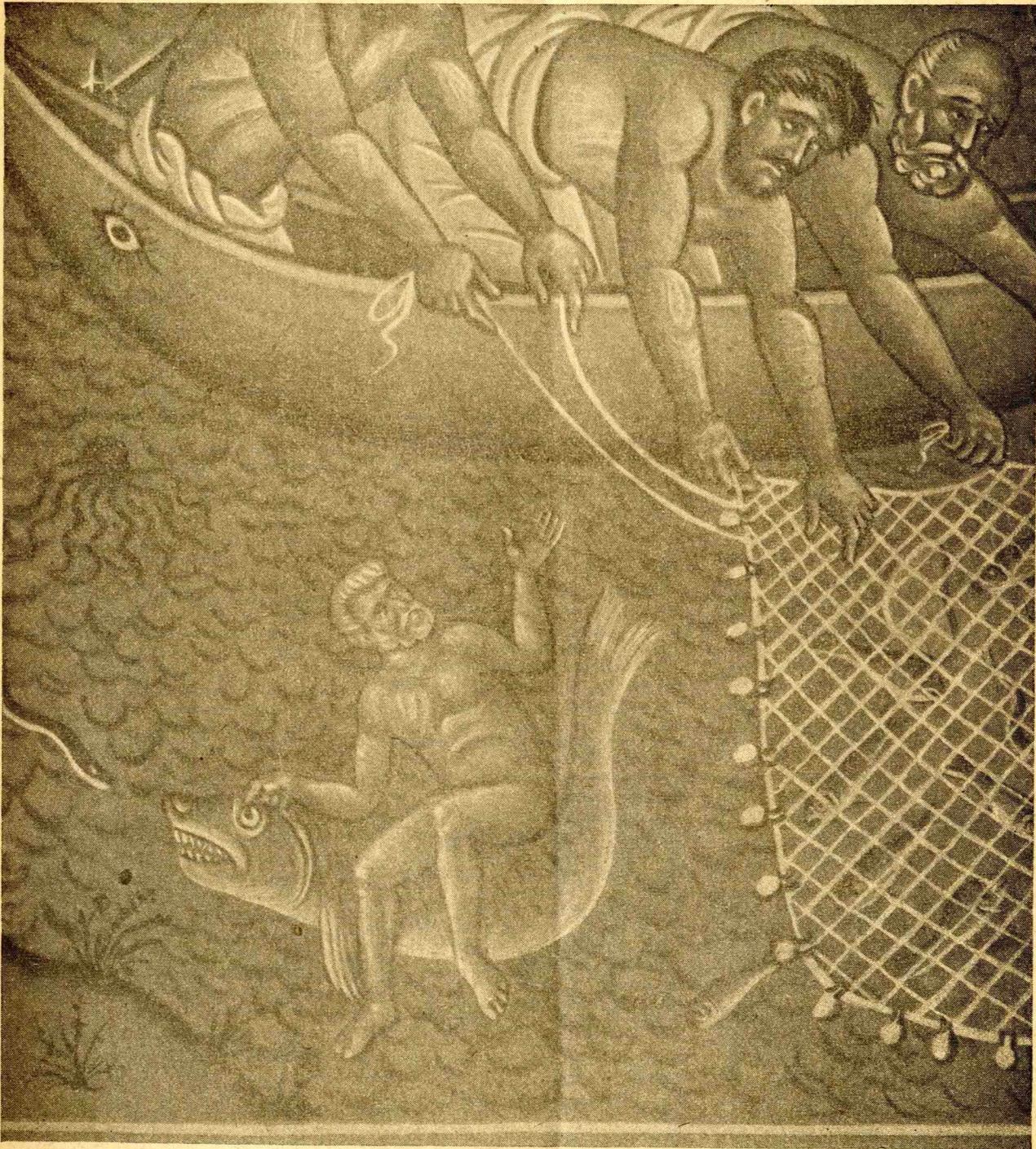
ΙΔΙΟΧΤΗΤΗΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΜΠΟΥΝΤΟΥΡΗ"

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΟΥΝΤΟΥΡΗΣ

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
Φ.Ρ. ΜΑΛΑΤΕΣΤΑΣ
ΜΕΝΕΛΑΟΥ 9

ΤΟ ΦΥΛΛΟ
2000
ΔΡΑΧΜΕΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ — ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ — ΣΥΝΤΑΞΗ: Δράμας 20 — ΑΘΗΝΑ

ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Κομμάτι από τοιχογραφία του Δημαρχείου Ἀθηνῶν

ΑΤΤΙΚΟΙ ΘΡΥΛΟΙ: ΨΑΡΑΔΕΣ ΒΡΙΣΚΟΥΝ ΤΗΝ ΩΜΟΠΛΑΤΗ ΤΟΥ ΠΕΡΣΕΩΣ

ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

ΤΑΞΙΔΙ ΓΥΡΩ ΣΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Με τον Άντουαν-Φρανσουά Πρεβώ (1697-1763), που άργότερα όνομάστηκε Πρεβώ ντ' Εξίλ και που είναι γνωστός με τ' όνομα ό Άβθας Πρεβώ, συνεχίζεται ή τάση του περιπετειώδους μυθιστορήματος, αλλά σέ μιá ατμόσφαιρα κοσμικότητας και συγχρόνως έλευθέριας ζωής. Τα σπανιόλιπα πρότυπα έδωδέν υπάρχουν, ούτε οί πονηριές του Άσμοδαίου, ούτε τά ήρωικά και κάπως άφελή παθήματα του Ζιλ Μπλά. Υπάρχει μιá χειμαρρώδης εξομολόγηση ένός άκαταπόνητου συγγραφέα, που πότε είναι παρμένος από τους παπάδες, πότε από τό στρατό, και που πάντα άπασχολεείται με τό έρωτικό πάθος, με τη χαρά, με την ήδονή και με τίς συνέπειες της. Από την πλευρά τούτης γυρεύει να συνδεθεί κάπου κάπου και με τόν έσωτερικό μας κόσμο, με τίς ψυχολογικές μας κλιμακώσεις, να κρατήσει κάποια ήρωά από την άλησμόνητη έκείνη «Πριγκηπέσσα ντέ Κλέθ» της κυρίας ντέ Λά Φαγιέτ.

Ό Πρεβώ γεννήθηκε στο Έσνέν, της επαρχίας Άρτουά, όπου άρχισε τίς σπουδές του. Τίς συνέχισε στο Παρίσι, στους Ίησουίτες, για να γίνει παπάς. Στά έικοσι του έμωσ χρόνια, ή τρικυμιά του ίδιου συγγραφέα δεν τόν άφίνει να εξακολουθήσει. Βρίσκει ένός ή ζωή τού στρατού είναι πιό σύμφωνη με τά όνειρα του και γίνεται στρατιώτης. Άλλά κι έδωδάλι στεναχωριέται. Είναι ή έποχή όπου τελειώνει ό πόλεμος του Λουδοβίκου ΙΔ'. Ξαναγυρνά στο μοναστήρι, στους Βενεδικτίνους αυτή τη φορά, όπου άρχίζει να γράφει τό μυθιστόρημα «Άπομνημόνια ένός ένός Εύπατρίδη», που οί πρώτοι τέσσερις τόμοι του κυκλοφορούν στα 1728. Έχει επιτυχία και με την πρώτη άφορμή παρατάει τούς Βενεδικτίνους του και φεύγει. Τόν άπειλούν να τόν συλλάβουν και τραθά στην Άγγλία. Μα ούτε κι έκεί μένει πολύ. Στά 1729 τόν βρίσκουμε στην Όλλανδία, όπου δυό χρόνια άργότερα έκδίδει τή συνέχισή στα «Άπομνημόνια ένός ένός Εύπατρίδη». Έπιστρέφει στην Άγγλία, δημοσιεύει τό «Ό Άγγλος Φιλόσοφος ή τ' Άπομνημόνια του Κλεβελάν» (1732) και πρι να περάσει χρόνος άρχίζει τή έκδοση ένός περιοδικού με τόν τίτλο: «Τά Υπέροκα Κεάττα».

Περνά άκόμη ένος χρόνος, συμφιλιώνεται με την Εκκλησία και παλιννοστει. Έχει οικονομικές δυσχέρειες, εξακολουθεί τό περιοδικό του ως τά 1740, γράφει τρία μυθιστορήματα, συνεργάζεται σέ μιá φυλλάδα σκανδαλών, τόν ξεροίζου, γίνεται έννας περιπλανώμενος Γάλλος στο Βέλγιο και στη Γερμανία, δημοσιεύει πάλι μερικά μυθιστορήματα καθώς και τη μετάφραση της «Παμέλα» του Ρίτσαρντσον. Τέλος, τού δίνουν τήν άδεια να επιστρέ-

ψει στη Γαλλία. Έχει φρονιμέψει. Έπί έικοσι χρόνια περνά μιá ζωή κάπως ήσυχότερη. Άλλ' ούτε οί έρωτικές άσχολιές του λείπουν, ούτε ή συγγραφική δραστηριότητα. Μεταφράζει και δημοσιεύει άκόμη δυό μυθιστορήματα του Ρίτσαρντσον, διευθύνει μεγάλες έκδοτικές επιχειρήσεις, όπως ή «Γενική Ιστορία τών Ταξιδιών» (1746), συνεργάζεται στην «Ένεη Έφημερίδα» από τό 1754 και τόν ίδιο χρόνο, παίρνοντας μιá μεγάλη επιχορήγηση άρχίζει να συγγράφει τήν «Ιστορία τών Κοντέ. Για να βρισκείται κοντά σ' άρχεία τούς του Σαντιγύ, έγκαθίσταται στο Σαιν-Φιρμέν, όπου και πεθαίνει έφτά χρόνια άργότερα, σέ ήλικία έξηνταέξη χρονών. Η Έκλογή τών Έργων του, στην έκδοση του 1783 και του 1810 περιλαμβάνει 39 τόμους.

Άς κοιτάζουμε τώρα τό έργο που τού έδωσε τήν άθανασία. Αυτό είναι «Η Ιστορία του Ίππότη ντέ Γκριέ και της Μανόν Λεσκά», που πρωτοφάνηκε στα 1731, στο «Άμστερνταμ, στόν Ζ' τόμο του «Άπομνημόνια ένός ένός Εύπατρίδη». Δυό χρόνια ύστερότερα γίνεται γνωστό στη Γαλλία, προκαλεί σκάνδαλο κ' ή επιτυχία του είναι καταπληχτική. Ένας παριζιάνος άστός τού καιρού έκείνου γράφει: «ό κόσμος τρέχει σ' αυτό τό βιβλίο, όπως και στη φωτιά, όπου έπρεπε να κάψουν και τό βιβλίο και τό συγγραφέα». Από τά 1753, τό έργο έκδίδεται χωριστά, αυτότελες, έμπνεί ποιητές, μουσικούς, ζωγράφους κι άποτελεί μιάν από τίς μεγαλύτερες παγκόσμιες βιβλιοπωλικές επιτυχίες.

Ό «μύθος» άπ' παρουσιάζει ένά νέο έκείνης της έποχής, τόν ίππότη ντέ Γκριέ, που άνήκει σέ μιá ευγενή έπαρχιώτικη οικογένεια. Γνωρίζει τη Μανόν Λεσκά, που είναι ένά κορίτσι δεκάξη χρονών και που οί γονείς του τό στέλνουν στο μοναστήρι να γίνει καλόγρια. Η γνωριμία γίνεται έμμέσως παράφορος έρωτας, ή μέλλουσα καλόγρια θέλει να ζήσει τή ζωή της, φεύγουν στο Παρίσι και ζούν μαζί, έραστής κι έρωμένη, όσο διαρκούν οί οικονομίες του ίππότη. Η Μανόν, που τόν αγαπά άλλά που της είναι άδύνατο να τό θυσιάσει τό άλλο της πάθος, τό πάθος τής πολυτέλειας και τής μεγάλης ζωής, τόν άπατά μ' ένά πλούσιο γείτονα τούς. Ό τελευταίος αυτός δε θέλει να τόν άπατούν. Είδοποιεί τήν οικογένεια τού νέου. Έρχονται, τόν παίρνουν και τόν κλείνουν στην επαρχία ως που να ξεχάσει τήν παρ'όλιγο καλόγρια. Η άπόσταση όμως περισσεύει τόν έρωτα τούς. Ξανασιμύουν κι άρχίζουνε μιá ζωή περιπέτειας, ταπεινώσης κι άτιμίας. Ό ευπατρίδης νέος κλέβει για χάρη της, γίνεται χαρτοπαίχτης, άπαταίνας, και πάντα για χάρη της... δέχεται να χρηματίζεται από τήν ό-

μορφία της. Πολλοί θαυμαστές κυκλοφορούν τριγύρω της. Ένας άπ' αούτους, που είναι μαρκήσιος και που τό ζευγος τόν έχει ταπεινώσει, τούς φυλακίζει. Κατορθώνουν να δραπέτεψουν, ζούνε κάπως ήσυχότερα ως που ξαναπέφτουν πάλι στα χέρια του τρομερού μαρκήσιου. Ξανά στη φυλακή. Άλλά τό νέο έρχεται και τόν σώζει ό πατέρας του ένώ έκείνη τήν καταδικάζουμε και τήν ξεροίζου στην Έξορία της και ζούν ευτυχισμένοι στη Ν. Όρλεάνη, όπου τούς έχουν για παντρεμένους. Περνούν καλά κι ώραια ως τή μέρα που ό ντέ Γκριέ, θέλοντας να νομιμοποιήσει τή θέση του παρουσιάζεται στο Διοικητή και τού όμολογεί πώς ό γάμος τούς είταν ως τώρα ένas «έλευθερος γάμος». Ό Διοικητής, που έχει πολύ άναπτυγμένο τό οικογενειακό αίσθημα, θέλει να τού πάρει τή Μανόν και να τή δώσει στόν άνεψιό του, πούναι ένas άπό τούς πιό ζετρελαμένους θαυμαστές της. Έδωδ παρεμβαίνει πάλι τό δράμα. Ό ντέ Γκριέ προκαλεί τόν έρωτικό άνεψιό σέ μονομαχία, τόν τραυματίζει και τόν άφίνει για σκοτωμένο στο πεδίο τής τιμής. Για να σωθούν από τή δικαιοσύνη, φεύγουν οί δυό πολύπαθοι έραστές και προσπαθούν να περάσουν τα σύνορα μέσα από τήν έρημο. Άλλά ή Μανόν πιά δεν άντέχει. Πεθαίνει, τή θάθει ό ίδιος και τόν βρίσκουν μισοπεθαμένο πάνω στόν τάφο της. Τόν φέρνουν πίσω στη Ν. Όρλεάνη. Ό άνεψιός δεν είχε σκοτωθεί κι ό ντέ Γκριέ, έλευθερος έπιτέλους, έπιστρέφει στη Γαλλία και στην οικογένεια του. Σημειώστε πώς σ' όλο τό μάκρος αυτής της ιστορίας ύπάρχει ένas φίλος, ένas παπός, ό Τιμπέρζ, που παραστέκει τό ντέ Γκριέ, σά φύλακας άγγελος του. Είναι τό ύπόδειγμα τής άρετής και τής τελειότητας. Πρόσωπο συμβατικό, άνούσιο, φτιαχτό και που, καλλιτεχνικά, θολώνει τή ζωτάνια του μυθιστορήματος. Άλλά ίσως να είταν άπαραίτητο και τούτο για να μπορέσει να ικανοποιήσει τόσο κόσμο και ντυνιά αυτή ή έρωτική περιπέτεια διά μέσου τών αίωνων... Ένας συγγραφέας που ζητά τή μεγάλη επιτυχία, παντού και πάντα, είναι υποχρεωμένος να κάνει τέτοιου είδους υποχωρήσεις. Πρέπει να εξισώνεται με τήν άφέλεια και τήν άνεξάντλητη κουταμάρα του μεγάλου κοινού του.

Μιά άλλη πλευρά άφέλειας του Πρεβώ είναι όταν μιλεί ό ίδιος για τόν έαυτό του. Στο περιοδικό του «Τά Υπέροκα Κεάττα», στόν τόμο τρίτο, σελ. 36, βρίσκουμε μιάν άνάλυση της «Μανόν Λεσκά», που τή γράφει ό ίδιος και που τελειώνει με τ' άκόλουθα. Τα μεταφράζουμε να δει ό άναγνώστης ως που σέ φέρνει ό ναρκισσισμός: «Πόση τέχνη χρειάστηκε για να ενδιαφερθεί ό ά-

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΜΗΛΙΟΥ*

ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ

ΜΕΣΑ στο ιερό της παλιάς έκκλησίας, άνάμεσα σέ αρχαία κοινίσματα και άμφια που σαπράκιασαν από τήν πολυκαιρία βρήκα και κάτι κουρελιασμένα έκκλησιαστικά βιβλία, τρυπημένα από τή βροτίδα και τά σταξίματα τών κεριών. Όλα έτουτα, είταν όλοφάνερο πώς βαστούσαν από τά πρώτα χρόνια που χτίστηκε ή Άγια Σωτήρα, θά πέρασαν από τότες διακόσια χρόνια και βάλε. Η κλησάρισσα, που τή ρώτησα, με κλησάρισσα, που τή ρώτησα, να νομιμοποιήσει πώς τάχανε παρουσιάζονται στο Διοικητή και τού όμολογεί πώς ό γάμος τούς είταν ως τότες διακόσια χρόνια και βάλε. Η κλησάρισσα, που τή ρώτησα, να νομιμοποιήσει πώς τάχανε παρουσιάζονται στο Διοικητή και τού όμολογεί πώς ό γάμος τούς είταν ως τότες διακόσια χρόνια και βάλε. Η κλησάρισσα, που τή ρώτησα, να νομιμοποιήσει πώς τάχανε παρουσιάζονται στο Διοικητή και τού όμολογεί πώς ό γάμος τούς είταν ως τότες διακόσια χρόνια και βάλε. Η κλησάρισσα, που τή ρώτησα, να νομιμοποιήσει πώς τάχανε παρουσιάζονται στο Διοικητή και τού όμολογεί πώς ό γάμος τούς είταν ως τότες διακόσια χρόνια και βάλε.

Δέν τήν ήξερα τούτη τη μεταχείριση, που θά τήν άκουγε με όργη και θλίψη κάθε αρχαιολόγος και κοσμικός φιλότεχνος. Και γώ ό ίδιος άπόρροσα στην άρχή. Ύστερα κατάλαβα τήν ευλάθεια που παρακινούσε κείνους τούς παλιούς χριστιανούς να κρατούν μιá τέτοιας λογιής παράδοση. Τα πράματα, τά βιβλία και τά σκεύη και τά παλιά μεταξωτά του ναού, τά βλέπαν άγιασμένα και γεμάτα από τήν ψυχή τής θρησκείας. Λοιπόν σά τά ξεφτίζε πιά όλοτελα ό καιρός κ' ή παλιάδα, τά έθαβαν στο ιερό χώμα, να λιώσουν σά ζωντανά κορμιά.

Κεί που τά σκάλιζα λοιπόν, με τή λαχτάρα του ανθρώπου που αγαπά τά παλαιά πράματα, βρήκα ένά ξεσκισμένο Μηναίο. Μεγά-

λο σχήμα, έκδοση τής Βενετιάς, δεμένο με σανιδένιες τάβλες, που είταν ντυμένες με πεσί. Τόχανε φάει τά μαμούδια κ' έπεφε άνάμεσα από τά δάχτυλά μου, ξεφτίδια και ψιλός κίτρινος σάπρακας.

Έκεί στη μέσα μεριά τής τάβλας βρήκα γραμμένο και τούτο τό χρονικό, που τό ξεσήκωσα, όσο γίνεται πιό πιστά.

«Σήμερον, άνήμερα τών άγιών πάντων, ή χάρη τούς βοήθειά μας, έσουνέθηκε εις τό χωρίον μας ένά πολλά θαυμαστόν περιστοτικό, όπου δείχνει τίς θεϊκές δύνამες όπου μεταχειρίζεται ή θεία πρόνοια διά να μās φέρνει εις τόν νοόν τό ιερόν έκείνο «ως σκεύη κεραμέως». Τό βουνόν υπερθεν τού Όρνάκα, όπου άκούγεται με τό όνομα Μηλιός, έσκασεν αϊφνηδίως, τήν ώραν τής λειτουργίας, τήν στιγμήν όπου με τά άνάξια χέρια μου, ό ταπεινός σκόληξ και δούλος του Θεου έσήκωνα τά Άγια τών Άγιών. Μεγάλη βροντή έγινε και έσεισθηκε ό άγέρας, και έρράγη ή γής, και ήκούοντο οί φωνές από τά έγκατά της, ώσαν να έμούγκρισον χιλιάδες βώδια. Ύστερον άνοιξε τό βουνόν ώσαν ρώδι, και έτινάχθη καπνός πολυς κίτρινος ώσαν τό θειάφι που κάγει εις τήν Κόλασιν. Οί βράχοι έτινάχθησαν έως τόν ούρανόν και όρμησαν τά νερά, από μέρος που είταν όλοτελα στεγνόν και άδεινδρον, και μόνον έβόσκιζον τά κτήνη του βουνού και τά τσακάλια. Και έχύθησαν τά νερά, τόσο πολλά, όπου έπλημμύρισεν ή λαγκαδιά του Όρνάκα, και παρεσύρθη-

σαν αί φραγαί και τά σημάδια τών άγρών. Και ήσαν τόσο πολλά, που κατέβαζαν με φρικτόν θόρυθον τούς βράχους και έσκότωναν τά βοσκήματα. Έσκότωναν και τήν θειά Νεράντζη του Βάταρα, και τόν μικρόν ποιμένα Κοντίν του Άντώνρεϊζη, και τούς έθάψαμεν έδωδ. Όταν έδιάβη τό κακόν, τό γιατάκι του Όρνάκα τό εύρήκαμε φαρδί από τά χωράφια που παρεσύρθησαν, και έκαστόν έξήντα ρίζες έλιές και καρπερά, τά έκαστέθασεν εις τήν θάλασσαν. Και ή θάλασσα έμεινε γεμάτη από κόκκινη λάσπη εις τό σημειον έκείνο ήμέρας τρείς και νύκτας τρείς. Έκάσαμεν δέσην εις τόν Θεόν, και γονυκλισίαν, και ένηστεύσαμεν όλο τό χωριό μιάν έβδομάδα διά μετάνοιαν. Χειρ άνάξιου ιερέως Παπαϊωάννου».

Με τούτο τό χρονικό θά ήθελα να σφραγίσω και γώ τά ιστορικά του Βασίλη του Άρβανίτη, που στάθηκε τό ζέσπασμα τής όρμης του ένά θαυμαστό φανέρωμα αυτόνομης δύνამης και χαράς μέσα στην παιδιάτικη ζωή μου.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

* Ό κ. Μυριβήλης με τή σημερινή συνεργασία του μας δίνει τήν ευχαρίστηση να άναγγείλουμε πρώτοι τήν προσεχή έκδοση τής νουβέλλας του «Ό Βασίλης ό Άρβανίτης», που τόσοσ λόγος έγινε ως τώρα γύρω σ' αυτή. Τό «χρονικό του Μηλιού», που δεν άποτελεί μέρος του βιβλίου, περιέχει σά σύμβολο τή δυνατή προσωπικότητα του ήρωα.

ναγνώστης και να συμπονέσει τίς άτυχίες τής διεφθαρμένης αυτής κόρης! Άλλωστε, ό χαρακτήρας του Τιμπέρζ, τού φίλου του ίππότη, είναι άξιοθαύμαστος... Και δε λέω άκόμη τίποτε για τό ύφος του έργου ούτε διαλεχτισμοί ύπάρχουν, ούτε προσποίηση, ούτε σοφιστικές σκέψεις είναι ή ίδια ή φύση που γράφει. Δέν είναι ένas ύφος λακωνικά δυσκοίλιο, αλλά ένά ύφος που τρέχει γεμάτο κι έκφραστικό. Παντού σου δίνει εικόνες κι αίσθήματα, άλλα εικόνες άληθινές κι αίσθήματα φυσικά».

Όσόσο ό Πρεβώ είναι μιá φυσιογνωμία που πραγματικά σημειώνει τό πάραση της μέσα από τόν πλούσιο έκείνο ΙΗ' αιώνα. Προαναγγέλει τό ρομαντισμό. Διαθάζοντας τον, περιμύουμε τόν έρχομό του «Ρενέ» και τού «Βέρβερου». Και για μερικους κριτικούς, άξιοπρόσεχτους, ούτε αυτός ό Ρουσσώ θά είταν αυτό

που έγινε άν δεν είχε προηγηθεί ή άκαπίστρωτη έρωτική φαντασία του Άβθά Πρεβώ. Τράνταζε τά αίσθήματα τών συγχρόνων του και ζέστανε τίς καρδιές τούς. Κ' ή φημισμένη Μανόν είναι μητέρα όχι μόνο της «Κυρίας με τίς Καμέλιες», αλλά και πολλών άλλων κυριών δεύτερης, τρίτης και τέταρτης σειράς. Με τόν έραστή της, έχει έπίσης πολύ συντελέσει, κατά τή γνώμη μας, για να γεννηθεί κι έκείνο τό άγγλικό άριστούργημα «Πανηγύρι Ματαιοτήτων» του Θάκερα.

Ό Σαιντ-Μπέ, που είναι πάντα ένas μεγάλος δάσκαλος κριτικής, γράφοντας για τόν Πρεβώ, λέει: «Άνάμεσα στους ζωγράφους τής καρδιάς και τούς τρυφερούς μοραλίστες κρατά μιá θέση άπ' όπου δεν μπορεί να φύγει χωρίς να γίνει ένά μεγάλο κενό».

Μέσα στην πολυγραφία του, πρós τό τέλος τής ζωής του, ό Πρεβώ έ-

ΘΡΑΣΟΣ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

Οδοιπορία ἀπὸ τὴν Σπάρτην
μέχρι τῆς Λογκανίκου : : ρ
σαι

Ανεχωρήσαμεν ἀπὸ τὴν Σπάρτην τὰς ἀρχὰς τοῦ Δεκαπενταυγούστου καὶ ἐτραβήξαμεν κοντὰ εἰς τὸ ρεῖμα τοῦ Εὐρώτα. Τὸ ποτάμι αὐτὸ εἶνε ἐξάσιον εἰς εὐμορφίαν, τέρπει δὲ τὸ βλέμμα ἢ ποικιλία τῶν ὄχθων του, οἱ μεγάλοι καλαμῶνες, οἱ περιέργοι βράχοι ὅπου στέκονται μέσα εἰς τὸ νερόν, τὰ ποικιλόχρωμα χαλίκια, ὁ λεπτότατος ἄμμος καὶ τὰ ὠραῖα δένδρα ὅπου γέρνουν ἀπάνω ἀπὸ τὸ καθαρόν ρεῖθρον. Τὸ νερόν εἶνε ἄλλα μέρη εἶνε βαθθὺ καὶ μαυρογάλανον, εἶνε ἄλλα πάλιν εἶνε ρηχόν, φεγγίζον, καὶ ἀφρισμένον εἰς τὰς στροφὰς τοῦ ποταμοῦ.

Περιπατοῦμεν ἔχοντας ἀριστερά μας τὸν Ταῦγετον, πρὸς τὸν δύοντα ἥλιον, ὁ ὁποῖος λάμπει καὶ μᾶς καίει ὡσάν νὰ εἰμεθα εἰς τὴν Ἀραβίαν. Τὸ μεγάλο καὶ δοξασμένον βουνόν, ὅσον προχωρεῖ κατὰ τὸν βορᾶν τόσον χαμηλῶνει. Ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν πλαγιάν του ἐξέχουν ἐπάνω εἰς τὸ τρομερόν κορμί του μικρότερον βουνοῖ ὡσάν δυναμάρι. Ὅπως ἔχει εἰς τὰ νοτιώτερα τέτοια τρουλωτὰ χαμόθουνα εἰς τὴν σειράν, ἕνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶνε ὁ ἱερὸς Μυστράς, τὸ ὅμοιον καὶ ἐδῶ ξεβγαίνου ἀλλὰ βουνόπουλα. Ἐνα τέτοιον εἶνε καὶ τὸ κάστρον τῆς Βορδωνίας, ὅπου ἐστάθη πολὺ ἑξακουσμένον εἰς τὸν καιρόν του, πλὴν τῶρα νεκρόν καὶ ἀφώνον ὡς μνημόρι. Τὸ σημερινόν χωρίον λέγεται τὰ Βορδωνία καὶ εἶνε κτισμένον μακρὰ κάμποσον ἀπὸ τὸ κάστρον κατὰ τὰ βορειοανατολικά. Ὁ βράχος ὅπου εὐρίσκετο τὸ κάστρον εἶνε περίσσεια ἀκρόταμος καὶ ὡσάν κολλημένος κατὰ τὸ βασιλεῦμα μετὰ τὸ μεγάλο βουνόν. Ἀπ' ἐναντίας ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου ἐβγαίνει ὁ ἥλιος κατεβαίνει χαμηλότερα μέσα εἰς μίαν χαράδραν. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸ μέρος εἶνε ἀπόγκρεμον καὶ φοβερόν. Φαίνεται μακρόθεν ὅμοιον μὲ φέσι περικοὸν ἔχοντας εἰς τὴν ἄκρην μίαν μύτην ὡσάν κοτσάνι. Ἀπὸ τὰ πλάγια θεώμενον παρουσιάζει καὶ ἄλλην μύτην χαμηλότερα, εἰς τὸ μέρος τοῦ Ταῦγέτου. Κάστρον δὲν φαίνεται ὀλοτελῶς ἐπειδὴ κατεδαφίσθη ἀπὸ τὸν Μωάμεθ καὶ ὅσα λιθάρια τυχόν ἔμειναν θὰ ἑκατρακύλησαν καὶ ἀφανίσθησαν διὰ τὸν κατήφορον, ὅπου εἶνε ὀλότελα ὄρθιος.

Τὸν καιρόν τῶν Παλαιολόγων, μετὰ τὸ κούρσευμα τῆς Κωνσταντινουλῆς, ὁ σουλτάνος Μωάμεθ ἐκάτεθε εἰς τὸν Μωρέαν καὶ ἐξεπάστρεψε τὰ κάστρα ὅπου ἐκρατοῦσαν οἱ Χριστιανοὶ Ἀφεντᾶδες, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δημήτριος κ' Θωμάς. Ἐτραβήξε καὶ ἐκτόπησε τὴν Βορδωνία, καὶ μ' ὄλον τὸ ἀπάρτον τοῦ κάστρου τὸ ἐκέρδισε σύντομα, ἐπει-

δὴ λιγοψύχησαν οἱ ὑπερασπισταὶ του.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπεριπατήσαμεν καὶ ἐπέσαμεν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ Ταῦγέτου καὶ εἶδαμεν ἀπάνω εἰς τὴν πλαγιάν του ὑψηλὰ κτισμένον μέσα εἰς δένδρα ἄγρια ἕνα μοναστήρι μὲ κυπαρίσσια λεγόμενον Καστρί, δίχως καλογήρους σήμερον, μόνον κάθεται ἕνας Γέροντας καὶ ἡσυχάζει.

Ὀλίγον παρέκει εἶνε τὸ χωρίον Καστρί, παλαιόν. Ἐχει καὶ καινούρια σπίτια εἰς τὰ ὁποῖα κατοικοῦν πρόσφυγες ἔλθοντες ἐκ Πόντου τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὸ νεκροταφεῖον στέκεται ὄρθια μὲ βίαν μίαν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν μὲ χαλασμένον ὄλον γεμάτη ἄγρια χόρτα καὶ ἀκάνθας. Ὑποθέσαμεν ὅτι θὰ εἶνε ἡ ἐκκλησία εἰς τὴν ὁποῖαν ἐνούσαντηθησαν οἱ ἀδελφοὶ Δημήτριος καὶ Θωμάς καὶ ἐσυμφιλιώθησαν, πλὴν δι' ὀλίγον χρόνον. Εἰς τὸ χωρίον μέσα εὐρίσκειται καὶ ἄλλη παλαιὰ ἐκκλησία, πλὴν ἀπὸ τὴν ἄλλην κατὰ πολὺ νεώτερα, ἱστορημένη δλόκληρος μὲ ζωγραφικὴν ὅπου φέρει εὐλάθειαν εἰς τὸν θεώμενον, τιμωμένη εἰς ὄνομα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐπροσκυνησαμεν μετ' εὐλαθείας, καταυχθέντες ὑπὸ τοῦ εὐλαθοῦς ἱερέως ὁ ὁποῖος ἐτελείωνεν τὸν ἑσπερινόν.

Πλησίον τῆς ἐκκλησίας εὐρίσκεται τὸ μέγα ἀρχοντικόν σπίτι τοῦ Δημητρακάκη, λαμπρὸς πύργος ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διασωζόμενος μέχρι σήμερον. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ χωρίον μὲ πολλὴν δυσκολίαν εὐρήκαμεν τὸν τόπον ὅπου ἦτο κτισμένον τὸ φρούριον, διότι δὲν φαίνεται τὸ παραμικρόν ἰχνάρι ἀπὸ μακρόθεν, ὄχι μόνον ἐπειδὴ οἱ τοῖχοι εἶνε ὀλοτελῶς ξεθεμελιωμένοι καὶ πεσμένοι, ἀλλὰ διότι ἡ ὄψις του δὲν εἶνε ὡσάν φρουρίου, μετὰ τὸ νὰ εἶνε ἡ πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ ἴσια, κολλημένη εἰς τὸ κορμί του. Ὅταν ὁμως ἀνέβῃ ἄνθρωπος ἐπάνω, βλέπει ὅτι εἶνε ξεπεταγμένη μίαν μύτην ἀπότομος κατὰ πολὺ, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐπάνω σώζονται καὶ ὀλίγα θεμέλια παλαιὰ. Ἐχει φυτρωμένα καὶ μερικά δέντρα ἔλατα.

— Εἰς τὰ καλά του αὐτὸ τὸ κάστρον ἦτο περιζωσμένον μὲ τριπλὸν τοῖχον πρὸς τὸ ἀπροστάτευτόν μέρος. Ὁ σουλτάνος Μεχμέτ δὲν εἰμπόρεσε νὰ τὸ πάρει εὐκόλως, οἱ δὲ γενίτσαροι ἐσκοτάνοντο ἐπάνω εἰς τὸν ἕρπον βράχον ματαίως. Ἀλλὰ ἡ δίψα εἶνε ὁ σύμμαχος τῶν πολιορκητῶν καὶ οἱ Καστριῶται ἐθιάσθησαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκληρὰν ἀνάγκην, ὅπου δὲν γινώριζε θρησκείαν, νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τὸν σουλτάνον ἔλεος, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔδωκεν ὑπόσχεσιν νὰ μὴ τοὺς πειράξει εἰς τὸ παραμικρόν. Ἀλλὰ ἐπάτησε τὸν ὄρκον του καὶ

πέρνοντας τὸ κάστρον ἔκοψε τὰς κεφαλὰς των καὶ ἐπαλούκωσεν ἅπαντας τοὺς ἀρσενικοὺς τὸν ἀριθμὸν τριακοσίου, τὸν δὲ δυστυχῆ φρούραρχον Πρινοκοκκᾶν ὀνόματι, τὸν ἐπρίονισεν ἢ τὸν ἔγδαρε ζωντανόν. Εὐρήκαμεν τὸν ἔσχατον ἀπόγονον αὐτοῦ τοῦ μάρτυρος, γέροντα ὁ ὁποῖος τῶρα ἔχει ἀποθάνει καὶ ἔλειψε πλέον αὐτὴ ἡ παλιὰ γενεὰ. Ὁ δὲ σουλτάνος, ἐσκλάβωσε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά καὶ ἐξεθεμελίωσε τὸ φρούριον.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐτραβήξαμεν καὶ εὐρήκαμεν πολλὰς βρυῦσες ἀπὸ τὸν καιρόν τῶν παλαιῶν βυζαντινῶν μὲ πολλὰ νερά ὅπου τρέχουν ἀπὸ βρυῦσες χτισμένες εἰς καμάρες ἐκείνου τοῦ καιροῦ. Ἐκεῖ γίνεται ἡ πανηγυρίς καὶ ἀγορὰ Ἰππων καὶ ἄλλων ζῶων καὶ λέγεται ἅγιος Μάμας κατὰ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Εἰς ὀλίγον διάστημα ἐφθάσαμεν εἰς τὸ μέγα χωρίον Καστανιά, κάτω ἀπὸ ἕνα μυτερόν βουνόν. Φαίνεται ὅτι εἶνε τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, διότι εἶδα ἕνα παλαιόν κτίριον μὲ πολεμιστὰς λεγόμενον Πύργος τοῦ Τζωρτζάκη.

Κοιμηθέντες ἐκεῖ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀνεβήκαμεν εἰς τὸ χωρίον Γεωργίτσι, ὅπου εἶνε τὸ ὑψηλότερον ἀνάμεσα των, μεταίωρον ἐπάνω εἰς τὸν Ταῦγετον, μέσα εἰς πρασινάδα καὶ λογιῆς δένδρα κτισμένον, μὲ ἀέρα καθαρόν κ' νερά δροσερὰ γαργυρίζοντα. Ἐκεῖ εἶδα κ' ἀδελφωμένα τὰ ἔλατα μὲ τὰς ἐλαίας, πτέριδες δὲ ἐξάσιαι ἀνάμεσα εἰς τὰς δρύς καὶ τοὺς πλατάνους.

Μέσα εἰς τὸ χωρίον ὑπάρχει ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μὲ τέμπλον παλαιόν κ' ἐπάνω του ἀνέγνωσα τούτην τὴν ἐπιγραφήν.

✠ 1650. ϞΕ ΠΤΕΒΡΗΧ 6# ΤΟ 5Ε
ΡΕΩΜΑ ΤΟ ΝΕ ΠΙC Η ΠΕ ΠΗ
ΘΩ ΤΩ Ν.5 Ε ΡΕΩ CΟΝ Η Ε ΡΗ Ε
Τ Η Ν Ε Κ Η Μ C Ι Δ Ν Η Ν Ἐ Κ Τ Η Χ
Δ Σ Λ Ο C Ε Θ Σ Δ Ε Η Μ Τ Ρ Η Ο C Σ Α Ρ Η
Φ Η C Α Π Ο Χ Ο Ρ Α Χ Ρ Η C Α Φ [α]

Εἰς τὸν δρόμον ὅπου πηγαίνει εἰς τὸ Γεωργίτσι ὑπάρχει ἔρημον μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ μέσα εἰς τὰ πλατάνια. Ἡ ἐκκλησία θὰ εἶχε γκρεμισθῆ ἕαν δὲν τὴν ἐστήριζαν μετὰ ξυλοδεσιάς, τόσον ὅπου νὰ ἐμῆθις μέσα εἶνε δύσκολον. Ἡ ζωγραφία τῆς εἶνε ἕως διακοσίων πενήντα χρόνων παλαιὰ, μὲ τέχνην δουλεμένη καὶ μὲ ὄλην τὴν τάξιν τῆς θρησκείας μας. Ἐξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν στέκεται ἕνα παράξενον δένδρον πλάτανος, ὅπου τὰ κλαδιά του

εἶνε ἐνωμένα μὲ ἄλλα κλαδιά μπουλευμένα, ὅπου δὲν γινώριζε κανεὶς διατὶ εἶνε ἔτσι. Ὅταν ὁμως προσέξει καὶ περιεργασθῆ, θὰ παρατηρήσῃ ὅτι οἱ κλάδοι σχεδιάζουν ὄλοι μεταξὺ των τὰ γράμματα Π καὶ Η, διότι, κατὰ τὰ φαινόμενα οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὴν ἐποχὴν, ὅπου ἐκατοικεῖτο τὸ Μοναστήρι, εἰς δόξαν τοῦ Προφήτου Ἠλία ἔκαμαν αὐτὸ τὸ δύσκολον ἔργον, ὡς κανόνα διὰ τὰς ἀμαρτίας των.

Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου ἐβγήκεν ἀπὸ ἕνα κάποιον τοπάρχην Γεωργίτην εἰς τὸν καιρόν τῶν Παλαιολόγων.

Ἀπὸ τὸ Γεωργίτσι ἐτραβήξαμεν πρὸς τὸν βορᾶν κ' ἐφθάσαμεν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον Ἀγύριαν. Εὐρήκαμεν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ χωρίου ἕνα μικρόν ἐκκλησίον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ζωγραφισμένον μὲ ἱστορίαν πολὺ παλαιάν, πρὶν ἀπὸ τὸ πάροιστον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τοὺς τοίχους εἶνε ἱστορημένοι οἱ Ἄγιοι Θεόδωροι, ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἰς μέγα σχῆμα, ὁ Ἅγιος Νίτινος μετανοητῆς, καὶ ἄλλοι ἅγιοι: ἀλλὰ ἡ σπουδαιότερα ἱστορία εἶνε τὰ θαύματα τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Πισεύοντας ἀπὸ ἐκεῖ ἐφθάσαμεν εἰς ἕνα χωρίον μισορημαγμένον λεγόμενον Κοτίτσα. Εἶνε κτισμένον ἀνάμεσα εἰς βράχους, ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποῖους φαίνονται γκρεμισμένες ἐκκλησίες. Καθὼς φαίνεται, κ' ὅπως ἔμαθα ἀπὸ κάποιον γέροντα, ἡ Κοτίτσα ἐστάθη μεγάλη καὶ πλούσια, κ' οἱ Κοτιτσάνοι ἔκαμαν ἐμπόριον μὲ τὰς Ἰνδίας, ὅπως ἔλεγον. Ἀπὸ ἐκείνας τὰ εὐτυχῆ χρόνια ἔμεινε καὶ τὸ ἐξῆς τραγοῦδι:

Κάτσε Πλυρᾶ ἡ μὲρα σε
Γεωργίτσι φῆν ἄντρειά σε
ὡ σὺ Κοτίτσα ξαλουγῆ
κάτσε φῆν ἀρχοντιά σε.

Ἄλλα μίαν ἡμέραν ἐμπήκαν ἀλθανοὶ λησταὶ καὶ τὴν ἐκούρσεψαν καὶ οἱ Κοτιτσάνοι ἐσκόρπισαν εἰς τὰς Καλάμας, Κωνσταντινουπόλιν, Σπέτσες, καὶ ἄλλοι.

Εἶνε μίαν ῥημαγμένη ἐκκλησία εἰς τὴν Κοτίτσαν ἐπάνω εἰς ἕνα χαμηλόν βράχον, λεγομένη Ἁγία Σωτήρα, ἢ ὁποῖα φαίνεται νὰ εἶνε ἡ πλέον παλαιὰ εἰς ἐτοῦτα τὰ μέρη, ὅπως δείχνουν κολονοκέφαλα ὅπου κείονται, τέχνη ἀρχαία ἑλληνική.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπεριπατήσαμεν κάμποσον καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ μεγάλο χωρίον τὸ λεγόμενον Λογκανίκος, ἔχοντας πλῆθος ἐκκλησίας. Ἐπάνω εἰς ἕνα ἀπόγκρεμον βουνόν κατὰ τὸν Ταῦγετον, δυσμικτὰ τοῦ χωρίου, εἶνε κτισμένον τὸ κάστρον, ὅπου φαίνεται ὅτι ἦτον εἰς τὸν καιρόν του πολὺ φημισμένον, ἐπειδὴ τὸ βουνόν ἀπὸ ἐδῶ κλίνει στρίβοντας πρὸς τὸ βασιλεῦμα τοῦ ἡλίου καὶ σχεδιάζοντα ὡσάν ἕνα ἀκρωτήριον, ὅπου διαφεντεύει τὸ πέρασμα μέχρι τὸ λεοντάριον τῆς Ἀρκαδίας. Ἀπὸ τὸ κάστρον ἀγναντεῖ κανεὶς μακρὰ εἰς τὴν σειράν τὰ κάστρα τοῦ Μυστρά, τῆς Βορδωνίας, τοῦ Καστρίου,

καὶ εἰς τὴν ἰδίαν γραμμὴν εἶνε καὶ τοῦ Λογκανίκου. Κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὸν βορᾶν ἐξαπλώνεται ὁ κάμπος ὅπου ποτίζεται ἀπὸ τὸν Εὐρώταν, καὶ εἰς τὴν μέσην τοῦ κάμπου, ὀλίγον βορειότερα ἀπὸ τὸν Λογκανίκον, ὑψώνεται μοναχισμένος ὁ Χελμός, ἕνα στρογγυλὸν μονόκορπον βουνόν, ὅπου ἄλλην φοράν ἦτο κάστρον φοβερόν, φυλάγοντας τὸ ἔμβασμα τῆς κλεισοῦρας ἀνάμεσα τοῦ Ταῦγέτου καὶ τοῦ Χελμοῦ. Ὅπως ἔμαθα ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους, ὑπῆρχεν εἰς αὐτὸ τὸ μέρος βασιλεῖον λεγόμενον Βελαμίνι ἴσως ἤλλαξε τὸ ὄνομα τῆς Πελάνης εἰς Βελαμίνι, ἢ δὲ Πελάνη εἶνε μέσα εἰς τὸν κάμπον κάτω ἀπὸ Γεωργίτσι καὶ ἐκεῖ λέγουν ὅτι ἐβασίλευε ὁ Τυνδάρεως, ὁ πατέρας τῆς φημισμένης ὠραίας Ἐλένης καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν τῆς Κάστρος καὶ Πολυδεύκου. Ὁ Χελμός ἐσυνεννοεῖτο μὲ τὸν Μυστράν καὶ μὲ τὰ ἄλλα φρούρια, μέχρι τῆς Ἀράχθους καὶ τοῦ Γερακίου μὲ φωτιῆς λεγομένας φρυκτωρίας.

Ἐπάνω εἰς τὸν Χελμὸν μοῦ εἶπαν ὅτι ἦταν φυλακὲς καὶ σώζονται θεμέλια ἀπὸ κτίρια δυνατά.

Τὸ κάστρον τοῦ Λογκανίκου εἶνε γκρεμισμένον καὶ αὐτὸ, σώζονται ὀλίγα τειχία μελανὰ ὅπως τὸ βουνόν, ὅπου εἶνε φυτευμένον μὲ ἔλατα πυκνά, ὅπως ὅλα τὰ γύρω βουνά, ἐνῶ ὁ Χελμός εἶνε γυμνοβούνη. Οἱ τοῖχοι δὲν ξεχωρίζουν διόλου, ἔχουν ἕνα χροῶμα μαῦρον, ὅπως καὶ οἱ βράχοι εἰς ἐτοῦτα τὰ μέρη εἶνε ὀλόμαυροι. Τὸ μπάσιμον τοῦ κάστρου εἶνε κατὰ τὰ βορειοανατολικά, ὅπου τὰ ἔλατα εἶνε πυκνά κατὰ πολὺ καὶ δὲν εἰμπορεῖ ἔσκολα νὰ περάσει ἄνθρωπος. Κατὰ τὰ ἀρχαία χρόνια λέγουν ὅτι δὲν ἔπαυε ποτὲ ὁ πόλεμος ἀνάμεσα εἰς αὐτὸ τὸ κάστρον καὶ εἰς τὸν Χελμόν.

Ἐμαθα ἀπὸ ἄλλα χωρία ὅτι οἱ Λογκανίτες βαστοῦν ἀπὸ ἀρκοδόγυφτους καὶ ὅτι οἱ τοῦρκοι ἢ οἱ βυζαντινοὶ τοὺς ἔβαλαν μὲ βίαν καὶ ἐκτίσσαν σπίτια εἰς τὸ Λογκανίκο. Ἡ πολιτεία τοῦ Λογκανίκου ὁμως εἶνε βυζαντινὴ ἀρχαία καὶ φαίνεται ὅτι οἱ γύφτοι ἐκτίσσαν τὸ καινούριον χωρίον. Τὸ παλαιόν μέρος φαίνεται ἀπὸ τὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Καὶ ἕως τὴν σήμερον φαίνεται ἡ ὄψις τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ χροῶμα τοῦ προσώπου ὅτι εἶνε ἄλλης φυλῆς, εἶνε δὲ καὶ ἀκάθαρτοι, ἄπλουτοι καὶ λυγεροί. Λέγουν ὅτι ἕνας ἱατρός ἐφιλοξενοῦσεν εἰς τὸ σπίτι του ἕνα ἄλλον γιατρὸν κομπογιαννίτην, ὁ ὁποῖος ἐπαρδολογοῦσεν ὅλα τὰ χωρία καὶ δὲν ἤξερε τρόπον νὰ τὸν διώξῃ, ὅπου ἐσυλλογίσθη καὶ ἔστειλε καὶ τοῦ ἐμάζεψαν ἕως πενήντα δράμα κα πειρὲς ἀπὸ τὸ Λογκανίκο, διότι μόνον ἐκεῖ εἰμποροῦσαν νὰ εὐρεθοῦν εἰς τόσον πλῆθος, καὶ τίς ἔρριψε ἐπάνω εἰς τὸν κομπογιαννίτην τὴν ὄραν ὅπου ἐκοιμάτο, καὶ ὅταν ἐξύπνησε ἢ καλύτερα ἐξημέρωσε, διότι ὁ δυστυχὴς δὲν ἐκοιμήθη, ἔφυγε κακῆς κακὸς διὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον εἰς αὐτὰ τὰ μέρη.

Ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, ὅπου εἶνε κτισμένον τὸ κάστρον, εὐρίσκειται ἡ ἀρχαία ἐκκλησία τῆς Παναγίας, μὲ

ὠραίαν ζωγραφίαν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄλλὰ αἱ ὠραιότεραι εὐρίσκονται εἰς μίαν ἄλλην ἀρχαίαν ἐκκλησίαν ἢ ὁποῖα εὐρίσκεται εἰς τὸ νεκροταφεῖον, τιμωμένη εἰς ὄνομα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Οἱ τοῖχοι εἶνε σκεπασμένοι ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, ὅπου παριστᾶ τὰ μαρτύρια τοῦ ἁγίου.

Ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ἐκκλησίες εἰς τὸν Λογκανίκο παλαιᾶς καὶ γκρεμισμένες ἢ σφαλισμένες πλέον. Δὲν ἐπρόφθασα νὰ τὰς ἰδῶ.

ΓΟΡΓΑΪ ΓΗΠΕΥΣΕΙΣ
ἀπὸ τὰ Χρῦσαφα ὡ ἀπὸ τὴν
Βεβαίον μὲ μ' μαρτύρων.

Τὸ χωρίον Χρῦσαφα εὐρίσκειται εἰς τὸ βουνόν τὸ λεγόμενον Πάρων, ὅπου κείται ἀντικεῖν εἰς τὸν Ταῦγετον. Ὁ τόπος τριγύρωθεν τοῦ χωρίου ἔχει ἕνα εἶδος πέτρης σχιστῆς ὅπου χρυσιζον καὶ ἐικάζω ὅτι ἴσως ἀπὸ τοῦτο ἔλαβε τὸ χωρίον αὐτὸ τὸ ὄνομα. Παράξενον εἶνε τὰ βουνά ὅπου περνᾶ κανεὶς πρὶν φθάσει ἐκεῖ, λεγόμενα τοῦ Μενελάου, κόκκινα καὶ μὲ σχέδια ἰδιότροπα, ὅπου ὀμοιάζουν μὲ πυραμίδας καὶ κολώνες.

Ἡ μεγάλη ἐκκλησία εἰς τὰ Χρῦσαφα τιμᾶται εἰς μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ναὸς μέγας μὲ τροῦλλον καὶ κατάγραφον ἀπὸ ζωγραφικὴν ἕως διακοσίων πενήντα ἐτῶν παλαιόν. Πλὴν ἔχει ξεθωριάσει καὶ τὰ χρώματα εἶνε ὄλα ὡσάν στάκτη.

Ἄλλη ἐκκλησία τῆς ἰδίας χρονολογίας εἶνε ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἀκόμη μεγαλύτερα μὲ τροῦλλον ὑψηλὸν καὶ μὲ ζωγραφίας καλωμένας ἀπὸ τοὺς ἰδίους τεχνίτας, πλὴν καὶ αὐτὲς χαλασμένες ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν λόγω τῆς κακῆς ἀσθέτου καὶ τῶν χρωμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν τὰ ἐφρόντισαν οἱ ζωγράφοι. Εἰς τὸν τροῦλλον εἶνε ἀσυνείθιστον τὸ ὅτι εἶνε ζωγραφισμένες ἀνάμεσα εἰς τοὺς προφήτας καὶ ἱστορίας ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς Παναγίας, ὁ Ἰσακίμ καὶ ἡ Ἄννα, τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου κλπ. Εὐρίσκειται Γραμμένον εἰς μίαν γωνίαν τοῦ τοίχου: ὅσα ἱστορία λέγομε διαχειρὸς ἐμοῦ μαμουήλου τοῦ ἀμ[αρ]τῶ:

ΕΝ ΕΤΥΓΧΜΗ
ἸΜ Ἰ ΕΝ ΜΗΝ
ὁκτωβρίῳ

Ὁ φιλόξενος ἱερεὺς Ἐλευθέριος Ζάμπος μᾶς ἔδειξε νοτιοδυτικῶς τοῦ χωρίου μίαν τοποθεσίαν, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζουν σήμερον Πολυζεύγι, καὶ μᾶς ἐξηγήσεν ὅτι εἶνε τὸ ἀρχαῖον Πολυδεύκης. Ἄλλη πάλιν τοποθεσία λέγεται Καστόρι ἀπὸ τὰ ἀρχαῖον Κάστρω, ἦτοι τὰ ὀνόματα τῶν δύο ἀδελφῶν τῆς ὠραίας Ἐλένης, διότι πλησίον ἐκεῖ λέγεται ὅτι ἦταν

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ

ΔΟΚΙΜΙΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟΥ»

(ΕΝΑ ΕΠΙΜΕΤΡΟ)

Είδαμε στά προηγούμενα κεφάλαια, στηριγμένοι επάνω στα έργα και στις όμολογίες του ποιητή, πόσο βαθιά τόν συνεκλόνησε ό ρυθμός της αντίθεσεως και πώς λυτρώθηκε απ' αυτόν με την μαγεία της τέχνης. Έδω μās μένει μόνο να κάνουμε κάτι σαν πειραματική έφαρμογή του έρμηνευτικού συστήματος που υπέβαλα, και να τó δοκιμάσουμε επάνω στο πιό αντιπροσωπευτικό έργο του Κωστή Παλαμά, επάνω στον «Δωδεκάλογο του Γύφτου». Ό προσεκτικός αναγνώστης θα παρατήρησε, ίσως ότι ξεδιαλέγοντας τὰ άπαραίτητα στοιχεία για την έρμηνεία μου, απέφυγα, όσο μου είταν μπορετό, να χρησιμοποιήσω παραδείγματα από τόν «Δωδεκάλογο»· κι ό λόγος είταν πού νομίζω σκόπιμο, παράλληλα με την ανάλυση τών περασμένων κεφαλαίων, να δώσω και μιάν ανασύνθεση, άφου μάλιστα πρόσφορο έδαφος μās παρέχει τó έργο αυτό στο όποιον κάθε τόσο επανέρχεται ή κριτική, πάντοτε άνικανοποίητη από τις προηγούμενες προσπάθειες.

Δέν έχω έδω λόγο να αναλύσω τις έρμηνευτικές προσπάθειες πού προηγήθηκαν: τó σχετικό ύλικό, στα κύρια τουλάχιστον σημεία του βρίσκεται συγκεντρωμένο στην έργασία πού ό 'Ι. 'Α. Συκουτρής είχε αφιερώσει στον «Δωδεκάλογο» μεταγενέστερο νομίζω μόνο τó μεγάλο βιβλίό του Κ. Τσάτσου. Άρκοῦμαι λοιπόν να θυμίσω ότι στην προσπάθεια να βρεθεί τó βαθύτερο νόημα του έργου, να εξηγηθεί τó ποιήμα και, μαζί μ' αυτό, τó σύμβολο του Γύφτου, κάθ' ένας από τούς κριτικούς μας έδωσε και από μιá δική του λύση. Είπαν μεταξύ άλλων ότι ό Γύφτος συμβολίζει τόν «Έλληνα, τόν άνθρωπο, την ελεύθερη σκέψη, την επανάσταση» και είναι φανερό ότι κάθε μιá από όλες τις έρμηνείες άφηνει έξω και μιá πλευρά του έργου. Άλλωστε οι κριτικοί δέν παραλείπουν να υποδεικνύουν τὰ κενά αυτά στις έρμηνείες τών άλλων, πριν προχωρήσουν στην δική τους· και όσο κι αν τó ζήτημα τούτου είναι άσχετο με τó θέμα της μελέτης μας, όμως νομίζω άπαραίτητο να τονίσω πόσο μιá τέτοια αντίληψη της ποιήσεως μου φαίνεται σφαλερή και άναχρονιστική: σ' ένα πρόσφατο δοκίμιο, στηριγμένο κι εκείνο σε παλαιότερες σχετικές έρευνές μου, προσπάθησα να δείξω πώς ό λυρικός λόγος ύπακούει πάντα σε κάποιον νόμο πολλαπλού συμβολισμού. Τó σύμβολο, στην ενόητά του, καλύπτει πάντοτε, ταυτόχρονα, πολλά στρώματα έμπνεύσεως, πολλές στιγμές της ποιητικής δημιουργίας, πολλές διαφορετικές διαθέσεις του ποιητή.

Ένας στενός όρθολογισμός, ξένος πρὸς την οὐσία της ποιήσεως βρίσκεται στην βάση όλων αυτών τών άναιρέσεων: φανερό είναι ότι αν έκλεισε ό ποιητής άκέραιο τόν στοχασμό του μέσα στο έργο του, τότε ό Γύφτος θα πρέπει να συμβολίζει όλα όσα του απέδωσαν ως σήμερα και άκόμη πολλά άλλα δίπλα σ' αυτά. Και είναι ξεχωριστά ένδεικτικό ότι ό ίδιος ό ποιητής δέν φαίνεται να αντιμετώπιζε έτσι μονόπλευρα τó πρόβλημα, ούτε να απέριπτε τις διάφορες έρμηνείες του Γύφτου, και ούτε να έδειχνε πολύ σαφείς προτιμήσεις πρὸς την μιá ή πρὸς την άλλη. Τεκμήριο

για την γνώμη πού εισάγω,, έχω τούτο: πού ένω στην δεύτερη έκδοση του «Δωδεκάλογου» ξανατύπωσε σε έπίμετρο την κριτική του Βλαστού όπου υποστηρίζεται πώς ό Γύφτος συμβολίζει τó γένος μας, στην τρίτη έκδοση παραθέτει δίπλα στοῦ Βλαστού και του Κ. Τσάτσου άλλο κριτικό δοκίμιο όπου τó σύμβολο του Γύφτου παίρνει άλλο, πολύ πλατύτερο περιεχόμενο. «Έγώ δέν είμαι... φανατικός και άποκλειστικός», έγραψε κάποτε ό ποιητής αλλά στην περίπτωση αυτήν θα είχαμε άδικο να θεωρήσουμε πώς μοναχά μιá άδυναμία έκλογής ή ένας έκλεκτισμός τόν έφερε να παρατάξει με τέτοιο τρόπο τις δύο γνώμες: πολύ ούσιαστικότερα, ό ποιητής απέδειξε έδω, καθώς νομίζω, ότι και ή μιá και ή άλλη από τις κριτικές ανταποκρίνονταν σε δύο στάδια της δημιουργίας — και συνεπώς σε δύο στάδια της έρμηνείας — του έργου.

Όμως και οι δύο αυτές έρμηνείες και όσες άλλες θα μπορούσε να είχε παρατάξει πίσω από τó έργο του ό Παλαμάς, έχουν τούτο τó κοινό γνώριμα: ότι άποβλέπουν να εξάρουν· και να έπιδείξουν τις λογικές έμπνεύσεις του «Δωδεκάλογου»: ένω τó σπουδαίο θα είταν πίσω από τόν μύθο και πριν από τόν λόγο να άποκαλυφθούν οι άφετηρίες πού άνεξάρτητα από κάθε θέληση, από κάθε συνείδηση, από κάθε διδακτική διάθεση, καθώρισαν την τελειωμένη μορφή του έργου. Νά ξαναβρούμε, δηλαδή τó δράμα του ποιητή όπως τó γνωρίσαμε, στην βάση και τόν ολοκληρωμένο τούτο έργο. Κατά τούτο ή έρμηνεία πού έπιδιώκουμε να βρούμε είναι ασύμμετρη με τις άλλες, δέν τέμνεται μαζί τους όπως κάνουν οι άλλες όλες μεταξύ τους, και, φυσικά, ούτε τις άναιρεί ούτε τείνει στην άναιρέσή τους. Τό δικαίωμα σε μιá τέτοια προσπάθεια μās τó δίνει και πάλι ό ίδιος ό ποιητής πρώτα-πρώτα λέγοντας πώς εξέφρασε τόν εαυτό του μέσα από τόν Γύφτο: «Γιατί σταμάτησα στο γύφτο θα πει πώς είμαι κι ένας γύφτος· ή ψυχή μου είναι και τέτοια». Και βέβαια αν του κάθε έργου ό ήρωας εκφράζει τόν δημιουργό του, αν ό Φλωμπέρ μπορούσε να λέει «ή Κυρία Μποθάρν είμαι έγώ», πολύ περισσότερο ταιριάζει να έχουμε τη γνώμη αυτή προκειμένου για ένα έργο λυρικό πού έχει οὐσία του την προσωπική έξομολόγηση. Όστε κι αν έλειπε ή πρόλογική δήλωση του ποιητή θα έπρεπε να μās άρκέσει ή ίδια ή φύση του έργου για να τόν γυρέψουμε σε κείνο. Άν όμως έπιχειρήσουμε την ανάλυση του «Δωδεκάλογου» θα ίδοῦμε πώς εκείνο πού προτάξαμε σαν ύπόθεση βγαίνει φανερά και από τὰ πράγματα τὰ ίδια: μέσα στον «Δωδεκάλογο» μιλεί ή ίδια ή ψυχή του ποιητή, άφηγείται τὰ πάθη της και περιγράφει την λύτρωσή της.

Ό πρώτος λόγος του «Δωδεκάλογου» έχει χαρακτηριστικά καθαρά εισαγωγικά, είναι τó παρουσίασμα του ήρωα πολλαπλού και ένιαίου μαζί και δίπλα σ' αυτόν μιá άμυδρή χρονική τοποθέτηση γύρω στα χρόνια της άλώσεως και μιá πολύ σαφέστερη χωρική τοποθέτηση της σκηνής στη Θράκη, πού είναι κατά τὰ λόγια του ποιητή «πηγή λαών και χρόνων». Από τόν δεύτερο λόγο μπαίνουμε φανερά στην θέση του δράματος: ό ήρωας περνάει μιá σειρά δοκιμασίες πού τ' όνομά τους

μās τó δίνουν οι τίτλοι τών λόγων· κάθε δοκιμασία θα είναι και μιá καινούρια άπογοήτευση για τόν Γύφτο. «Δουλευτής» θα σταθεί άνήμπορος να ύποτάξει τó έγώ του στις άπαιτήσεις της κοινωνίας και θα φανεί άνίκανος για την κοινωνική ζωή:

*Κι όταν ήρθαν και με σκόλασαν
με τούς οϊκοδόμους οϊκοδόμο,
και όταν μου είπαν «Γύφτε τράβα δρόμο!»
Κι όταν τράβηξα άσυντρόφιαστος
τó δικό μου δρόμο πάλι,
γνώρισα μιá θλίψη μέσα μου,
θλίψη άσώπαστη μεγάλη!*

Παρόμοια άπογοήτευση θα του δώσει ή αγάπη πού την είχε πιστέψει σαν λύτρωση ιδανική: μόνο την άπολαυση βρήκε εκεί πού περίμενε να βρεί μιá μυστική χαρά:

*Στά μεστά στα νικηφόρα
στήθια σου ήρώ μονάχα
της γυναικας την άπάτη
και της σάρκας τη σκλαβιά.*

Ό τίτλος του τετάρτου λόγου καθώς κι ό τίτλος του πέμπτου δέν αφήνουν κανέναν δισταγμό για την αύξουσα άπογοήτευση του γύφτου και την αύξουσα επαναστατικότητα του: είναι «ό θάνατος τών θεών» και «ό θάνατος τών αρχαίων». Όπως στη δουλειά, όπως στην αγάπη, έτσι και μπροστά στους θεούς και μπροστά στους αρχαίους ό ήρωας παρουσιάζεται αντίθετικά. Έδω δέν πρέπει να μās ξαφνίσει αν ή αντίθεση είναι άμεση και δέν βγαίνει από μιá προηγούμενη προσπάθεια συνδιαλλαγής: τὰ αιώνια τούτα σύμβολα έχουν φανερωθεί σαν θέση από πριν, και ό άνθρωπος από την ώρα πού θα σταθεί μπροστά τους κληρονομεί τó χρέος της ύποταγής σ' αυτά ή βρίσκει μέσα του την δύναμη της άνατροπής του. Ό γύφτος σαν είδωλα βλέπει τούς θεούς και σαν λείψανα τούς αρχαίους:

*Ξένος έμεινα κι άσκληβωτος
από σέβας, δέηση, τάμα·
είμαι γώ τών άθεων ό προφήτης...*

Οί θεοί πρέπει να πέσουν· αλλά αντίστοιχα βαρειά είναι και τών αρχαίων ή καταδίκη:

*Όργια γίνανε μπαλασμουμένα
λείψανα λυπητερά*

Ό έκτος λόγος «γύρω σε μιá φωτιά» ξαναπαίρνει τó ίδιο μοτίβο: μπροστά στην προσπάθεια τών έθνικων να ξαναζωντανέψουν την αρχαία θρησκεία και τών χριστιανων να περισώσουν την παράδοσή τους την όποιας λογής, σώζοντας την πίστη τους, ό γύφτος, γκρεμιστής άλλη μιá φορά, προβαίνει να κηρύξει τó δικό του τó πιστεύω:

*Μήτε ή Σπάρτη μήτ' ή 'Αθήνα μήτε ή Πόλη!
Την 'Αθήνα την άφιόνισε μιá 'Εβραία
μέσα απ' τó Γεθσημανί.
—Πού είν ή Σπάρτη; δέν την ξέρω. Ξέρω
τó Μυστρά. Κι ή Πόλη ή κοσμοξάκουστη
τώρα τούρκισσα κι αυτή.*

*Πολεμάτε. Θα περάσετε γοργά,
ζωντανόνεκροι, πολύθγει, χριστιανοί,
των ειδώλων ό προσκυνητάδες,*

*από σπάργα εύδιαστός κι απ' άγριοθύμαρα
θα φουρήξουν οι βουνήσιες οι πνοές,
και θα σβύσουν οι εύκολόσβυστες λαμπάδες.*

Με τόν έβδομο λόγο πραγματοποιείται ό θάνατος τών πατρίδων· άφου διαδοχικά είδαμε να πέφτουν όλα τὰ σύμβολα πού δένουν τόν άνθρωπο και μαζί τόν υποβαστάζουν, ή δουλειά, ή αγάπη, ή θρησκεία, ή γυλέτη, τώρα έρχεται κι ή σειρά της πατρίδας: τόν γύφτο κανέναν τόπος δέν τόν χωρεί, καμμιά πατρίδα δέν έχει άρκετές χάρες για να τόν κρατήσει:

Είμαστε μεϊς οι άπάτριδοι κι οι αγιάτρευτοι

*κ' οι πολιτεϊες λημέρια τών άκάθαρτων
κ' οι πολιτεϊες ταμπούρια τών κιοτήδων*

ή μάντρα είν ό άφίλιωτος όχτρος μας.

Ό «Προφητικός», πού από μερικούς θεωρήθηκε σαν έμβόλιμος λόγος, μόνο και μόνο γιατί είναι στενά συσφασμένος με τού γένους μας την ιστορία, και γιατί ό γύφτος δέν παρουσιάζεται σ' αυτόν αντίθετα από την άποψη πού μελετούμε έδω της ψυχολογικής ανάλυσεως, βρίσκεται στο επίκεντρον του έργου· ως κι ό τίτλος του αναγγέλλει μέσα σε μιá φρικίαση κάτι πού άκόμη δέν είναι φανερό στα μάτια μας μ' α πού άφευκτα μαθαίνουμε πώς θάρθει· ό λόγος του προφήτη με όλη του την Βιβλική μεγαλοπρέπεια φανερώνει τó τελευταίο κατέβασμα στους κύκλους της άπογοητεύσεως, αλλά ένέχει μέσα του και μιάν ύπόσχεση λυτρώσεως. Από πουθενά δέν βλέπουμε φως: ό ήρωας πού έχασε τὰ πάντα πρέπει τώρα να χάσει και την έλπίδα· ή ψυχή πουθενά δέν θα μπορέσει να βρεί την γαλήνη:

*Και θα φύγης κι απ' τó σάπιο τó κορμί,
ώ Ψυχή παραδαμένη από τó κορμί,
και δέ θάρβη τó κορμί μιá σπιθαμή
με στη γή για να την κάμη μνήμα...*

Μά στο τέλος του λόγου πού είναι και της άπελπισίας τó τελευταίο σκαλί, μέσα στο άπόλυτο σκοτάδι πού μόνο βλέπει εμπρός του ό προφήτης κάποιο φως άρχίζει να χαράζει:

*Όσο να σε λυπηθή
της αγάπης ό θεός
και να ξημερώση μιάν αυγή,
και να σε καλέση ό λυτρωμός,
ώ ψυχή, παραδαμένη από τó κορμί!*

Την μορφή πού θα πάρει ό λυτρωμός μās την δίνει ό επόμενος λόγος πού επιγράφεται «τó βιολί». Τό βιολί, σύμβολο της τέχνης, είναι τó μόνον πού θα επιτρέψει στον γύφτο να σταθεί ξανά μέσα στην κοινωνία, να ύψώσει ξανά τις δυνάμεις πού κάποτε γκρέμισε με τὰ ίδια του τὰ χέρια. Η θέση του κομματιού αυτού στην μέση άκριβώς της ψυχολογικής και της λογικής διαρθρώσεως του έργου, φανερώνει την σημασία του: πριν, όπου περάσει, όπου γυρίσει ό γύφτος, σπέρνει την άρνηση και την καταστροφή· τὰ τελευταία λόγια του προηγούμενου λόγου προφητεύουν την άνάσταση, για να άκολουθήσει άμέσως «τó βιολί», της αναστάσεως τó όργανο:

*Χτύπα, δοξάρι μου, και χίτζε,
ό κόσμος γίνεται από μένα
μέσα στα χέρια μου τὰ δυό.*

Ἐκ τῆς «τῆς βιολῆς» καὶ πέρα, ἔχουμε ἕνα ἀδιάκοπο ἀνάβασμα πρὸς τὴν δημιουργία, ἁρμονικὸ μὲ τὸ κατέβασμα τῶν λόγων πρὸς προηγῆθαι. Ἐνδεικτικὴ ἄλλωστε, τῆς σταυρικῆς μυστικῆς σημασίας πού ἔχει τὸ βιολί μέσα στὸν «Δωδεκάλογο», εἶναι καὶ ἡ προέλευσή του ἀπὸ τὸν ἀσκητὴ, τὸν ἄνθρωπο τὸν τέλει λυτρωμένο, τὸν ἀπογυμνωμένο ἀπὸ κάθε τί ἀνθρώπινο: ἀπὸ κείνον ἔπρεπε νὰ ξεκινήσει ἡ πλάση τοῦ καινούριου κόσμου. Καὶ πραγματικὰ ἀπὸ ἐπόμενο λόγο, τὸν «Ἀναστάσιμο» βλέπουμε τὴν τέχνη τοῦ ἀσκητῆ κληρονομία, νὰ ξαναζωντανεύει μὲ τὴν δική της καὶ μόνη δύναμη, ὅ,τι εἶχαν ρίξει τὰ χέρια τοῦ γύφτου ἀρνητῆ, τὴν ἀγάπη, τὴν πατρίδα, τὴ θέση. Ἡ θέση ἐδῶ συζήτηση καμμιὰ δὲν παίρνει γιατί ἡ ἀποψη τοῦ ποιητῆ εἶναι ρητὰ καὶ φανερά διατυπωμένη:

*Τοὺς ἀθάνατους πὸν πέθαναν,
καὶ τοὺς εἶχα θάψει ἐγὼ,
τοὺς ἀθάνατους πὸν πέθαναν
πᾶς γιὰ νὰ τοὺς ἀναστήσῃς
τῆς ἀνάστασης ἐδὼ
Μουσική!*

*Περιβόλια, ἀνοίχτε στὴν Ἀγάπη,
καὶ βροντήστε, κάσιτρα, νὰ ἡ Παιδιά!
Στυλωθῆτε, τῶν Θεῶν βωμοί!
Καὶ τὰ θάνατα εἶναι αὐτὰ καὶ οἱ κοσμοπλάστες,
κοσμοπλάστρα Μουσική!*

Ἡ πατρίδα πού τὴν εἶχε ἀπαρνηθεῖ ἡ μαχητικὴ ψυχὴ τοῦ γύφτου γίνεται ἰδέα τῆς πατρίδας. Οἱ θεοὶ θρονιάζονται κι αὐτοὶ

*... Στὴν ὑπέροχη κορφή
στὴν Ἰδέα.*

Καὶ ἡ ἀγάπη γίνεται καὶ κείνη ἰδανική. Ὁ γύφτος παύει νὰ εἶναι κύριο πρόσωπο· ἡ τέχνη, πού αὐτόνομη ζεῖ, πήρε τὸν δικό της δρόμο, τὸν δρόμο τῆς δημιουργίας.

Τὸ παραμῦθι τοῦ ἀδάκρυτου, ἕνας μῦθος μέσα στὸ μῦθο, μᾶς φέρνει πρὸς τὴ λύση τοῦ ἔργου συμπληρώνοντας τὸν Ἀναστάσιμο: ὕστερα ἀπὸ τὸ γκρέμισμα καὶ τὴν ἀνάσταση ἔχουμε τὴν δημιουργία. Κι ἔτσι φτάνουμε ξανά κλείνοντας τὸν κύκλο στὸν τελευταῖο λόγο, τὸν «Κόσμο» πού ὄχι ἀπὸ καμμιὰ τύχη ἀλλὰ ἀπὸ ἀνάγκη μᾶς φέρνει καὶ πάλι στὴν Θράκη, στὴν Θράκη πᾶ τὴν ὀρφικὴ:

*Μέσα στὴ θύμησή μας ξύπνησες
τὸ δικό μου βασιλέα.
τῶν πῦθι θεῶν θεῶν τὸν πλάση
καὶ τῶν ἡχῶν τὸν Ὀρφέα.
Μὲ τὴν ὄψη, μὲ τὰνάστημα,
μὲ τὸ νοῦ, μὲ τὸ βιολί,
νὰ ἡ Θρακιώτισσα τῶν δλων
ζωντανεύτρα μουσική!*

Τὸ θέμα τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειας πού εἶναι ἡ κυριαρχία ἐπάνω στὸν Κόσμο, ἡ κατοχὴ τῶν μυστικῶν του, τὴν δίνει στὸν γύφτο τὸ βιολί, ἡ μουσικὴ, ἡ τέχνη. Πρέπει ἡ θέληση τοῦ κριτικοῦ νὰ εἶναι ὀλότελα προσηλωμένη πρὸς κάποιες προκαταστημένες ἐρμηνείες γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἰδεῖ τὸ ἀπλοῦστατο τοῦτο ψυχολογικὸ διάγραμμα τοῦ ἔργου.

Καὶ τὸ πῶς παράδοξο εἶναι ὅτι οἱ ὑποδείξεις πού κάνει ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς εἶτε μὲ τὴν συνηθισμένη τάση του πρὸς τὴν ἐνδοσκοπικὴ εἶτε κι ἀπὸ κάποια αὐτόματη ὁρμὴ πρὸς τὴν ἐξωτερικεύση τοῦ μυστικοῦ ἐσω-

τερικοῦ τοῦ κόσμου, δὲν εἶναι μόνο ὄσες ξεχώρισα μέσα ἀπὸ τὸ ποιημὰ του γιὰ νὰ τὶς παραθέσω ἐδῶ: Θράκη, βιολί, ἰδέα, τλ., ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ μέσα στὸν πρόλογο καὶ στὸ ἴδιο τὸ ξόφυλλο τοῦ ἔργου: ἔδωσα ἀλλοῦ μερικὲς σχετικὲς ἐνδείξεις, κι ἐπιφυλάχθηκα νὰ μιλήσω ἐδῶ πλατύτερα, γιὰ τὸ μὸτο τοῦ βιβλίου: «μουσικὴν ποιεῖ». Νομίζω ὅτι καὶ μόνο τὰ λόγια αὐτὰ τὰ σωκρατικὰ ἐπιβάλλουν νὰ θεωρήσουμε ὅτι ὀλοκληρο τὸ βιβλίο εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ψυχῆς πού λυτρώνεται μὲ τὴν τέχνη: ἡ συμβουλὴ δοσμένη ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ δίδαγμα τοῦ μῦθου: «Μουσικὴν ποιεῖ» κι ἀκόμη στὸν πρόλογο ξαναπαίρνει τὸ πλατωνικὸ χωρίο ὁ Παλαμάς γιὰ νὰ τονίσῃ ἀκόμη πιὸ καθαρά τὴν θέλησή του: «τὸν ποιητὴν δέοι, εἴπερ μέλλοι ποιητῆς εἶναι, ποιεῖν μῦθους, ἀλλ' οὐ λόγους». Κι ὁ ποιητῆς ὄχι μὲ λόγους, καθὼς προσπάθησε νὰ τὸν ἐρμηνεύσει ὡς τώρα ἡ κριτικὴ ἀπεκάλυψε τὴν ἀλήθεια του, ἀλλὰ πλατωνίζοντας καὶ σὲ τοῦτο, γιὰ νὰ τὴν ἀποκαλύψῃ καλύτερα τὴν ἐκάλυψε κάτω ἀπὸ τὸν μῦθο. Κι ἂν ἔδεσε τὸν μῦθο αὐτὸ γύρω στὸ πρόσωπο τοῦ γύφτου, πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο λόγο ψυχολογικὸ ἢ λογικὸ πού θὰ μπορούσαμε νὰ ζητήσουμε καὶ νὰ βροῦμε γιὰ νὰ τὸν ἐξηγήσουμε, πρέπει νὰ μὴν ξεχνοῦμε πὼς ὁ γύφτος εἶναι σύμβολο παντοτεινὸ τῆς ἐλευθέρως κι ἀδέσμευτης καὶ ὑπερλογικῆς τέχνης, τῆς μουσικῆς. Μὲ τὴν μουσικὴ ξανάχτισε ὁ γύφτος τὸν κόσμο πού εἶχε γκρεμίσει καὶ τὸν ὕψωσε ψηλότερο κι ἀπὸ πρὶν» στὸ στόμα του ταϊριάζουν τὰ λόγια τοῦ Παλαμά:

*Τὸν Παρθενῶνα ἂν γκρέμισα μὲ χέρι
κάποιε ἀνταρτικὰ πελεκοφόρα,
σὺν πρῶτα τὸν λανάτισσα συντοίμι,
στὰ αἰῶνια μέσα στᾶχρονα, στᾶκέρια.*

(Δεκαετοῦσισα)

Φυσικὰ καὶ ἡ ἐρμηνεία αὐτῆ ὅσο κι ἂν στέκεται σ' ἕνα ἐπίπεδο ψυχολογικὸ κι ἀγγίζει τὴν οὐσία τῆς εὐρέσεως τοῦ ποιητῆ, ὅμως καὶ πάλι, καὶ στὸ εἶδος τῆς δὲν πρέπει νὰ λογιστεῖ ἀποκλειστικὴ: παράλληλα μὲ αὐτὴν σὲ ἄλλα στρώματα πού δὲν εἶναι ἀκόμη λογικὰ καὶ ὀρθολογισμένα, ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ ἀρτίωσει κάπως τὸν συμβολισμό τοῦ ἔργου, θὰ εἶχε καὶ πολλὲς ἄλλες ἐρμηνείες νὰ προσθέσει· νὰ δείξῃ τὶς μεταγενέστερες ἐπιδράσεις πού ἦρθαν νὰ ἐνισχύσουν στὸν Παλαμά τὸν ἀρχικὸ του διχασμὸ, ἐπιδράσεις κοινωνικῆς ἢ βιβλιακῆς καὶ ἄλλες, νὰ δείξῃ ἀκόμη μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο του, μέσα ἀπὸ τὶς δικές του ἐρμηνευτικὲς προσπάθειες καὶ μέσα ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ τοῦ τόπου του τὴν θέση πού πήρε ἡ γυφτοῦριά του στὴν συνείδησή του. Ἀλλὰ καὶ πάλι μὲ ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ ἀρτίωνε ἡ κριτικὴ τὸν κύκλο τῶν προϋποθέσεων τοῦ ἔργου: μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἐπιτρέπουν οἱ σημερινές μας γνώσεις, τῆς ψυχολογίας, τῆς δημιουργίας, νὰ διαγράψουμε ἐκ τῶν προτέρων τὸν δρόμο πού θὰ ἀκολουθήσει ἡ ἐμπνευση τοῦ ποιητῆ, ὄσες κι ἂν εἶναι οἱ προϋποθέσεις πού κατέχουμε. Ἰκανοποιημένος πρέπει νὰ εἶναι ὁ κριτικὸς ὅταν μπορεῖ ἐκ τῶν ὑστέρων τουλάχιστον νὰ κατασκευάσει ἕναν κόσμο ὅπου τὸ ἔργο νὰ φαίνεται αἰτιακὰ συνδεδεμένο μὲ τὸν δημιουργὸ του. Τοῦτο μόνο προσπάθησα νὰ κάνω ἐδῶ, καὶ ἀποκλειστικὰ μὲ τὸν σκοπὸ νὰ ἐπικυρώσω τὰ πορίσματα τῆς γενικῆς μου μελέτης ἐπάνω στὰ ἀντιθετικὰ στοιχεῖα τοῦ Παλαμά. Μιὰ καθολικώτερη ἐρμηνεία τοῦ «Δωδεκάλογου» θὰ ἦταν ὑπόθεση ἄλλης μελέτης μὲ ἄλλους σκοπούς.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

ΜΙΑ ΣΕΛΙΔΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Φίλε κ. Μπουτούρη,

Μοῦ ζητᾶτε ἕνα ποίημα τῆς Αἰμιλίας Δάφνης. κ' ἐγὼ λογαριάζω μὲ πίκρα πὼς συμπληρώθηκαν δύο χρόνια ἀπὸ τότε πού ἡ ἀλησμόνητη συντρόφισσα τῆς ζωῆς μου βρίσκεται στὸν κόσμο τῶν σκιῶν. Σὰς στέλνω τὸ ἐσώκλειστο πού βρήκα στὰ χαρτιά της. Τὸ ποίημα αὐτό, μὲ τὸ θλιβερὸ τίτλο του, ἔχει τὴ μικρὴ του ἱστορία: Ἐκεῖνα τὰ χρόνια, κοντὰ στὸ σπίτι μας, ζοῦσε ἕνας ἐξαιρετικὸς νέος, Δημήτρης Γκέκας τ' ὄνομά του, πού ἡ φύση τὸν εἶχε προικισμένο μὲ πολλὰ δῶρα μορφῆς καὶ ταλέντου. Ἡ ὁμορφιά του ἦταν ἀπολλώνια καὶ ἡ ψυχὴ του ἴδια. Μικροπαντρεμένος μὲ μιὰ κοπέλλα πού τὴν ἐλάτρευε. Βιοπαλαιστῆς. Τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς ἀκόμη, ἐδούλευε καὶ ὡς ὑποβόλεας σ'

ἕνα θέατρο, καὶ ὡς ἐλαιοχρωματιστῆς, ἔκαμε τέλος ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ συντηρήσῃ τὸ σπίτι του. Διαβάσαμε τὰ χειρόγραφα του πού μᾶς ἔφευρε μὲ λαχτάρα, κι' ἄλλοτε μᾶς τὰ διάβαζε ὁ ἴδιος μὲ ζεστή, παλλόμενη φωνή. Παιδί τῆς φαντασίας, «ἔβασκε τὸ κοπάδι τῶν ὀνείρων του» — ὅπως ἔλεγε. Ὅμως γρήγορα τὸ βάρος τῆς βιοπάλης τὸν ἐλύγισε. Ἀρρώστησε, πέθανε σὲ τρεῖς μέρες. Λυπηθήκαμε πολὺ γιὰ τὸ χαμὸ του, καὶ ἡ Αἰμιλία Δάφνη ἔγραψε τὸ ἐλεγίειο πού σὰς στέλνω. Νομίζω πὼς ἐκεῖ ὁ πού λέει ὁ Βεργαῖν γιὰ τὴ μοῖρα τῶν ποιητῶν καὶ πού εἶναι «ἡ πλανωμένη ἀγῶνια» δειχνεταί ἀξία στὸ ποίημα αὐτὸ τῆς Αἰμιλίας.

Μὲ φιλία
ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΘΑΝΑΤΟΣ ΠΟΙΗΤΟΥ

Μιὰ μέρα ἦταν ἡλιόχαρη τοῦ Ἀπρίλη
πού ἐφάνηκε τὸ θλιβερό σου ξόδι
στῆς ἐξοχῆς τὸ φῶς. Βαριά πατώντας
τέσσεροι σὲ πηγαῖνανε μὲ ἀργὸ τὸ πόδι.

Τόσο χλωμὴ τὴν ὄψη σου εἶχες τώρα,
τόσο σφιχτὰ τὰ χεῖλη εἶχες σφαλίσση,
σὰ νᾶχες ἀρνητῆ στὴν Ὑστερὴ Ὑρα
τὴ Νιότη σου στὸ στόμα νὰ φιλήσῃ.

Δεξὰ-ζερθὰ κι' ὀλόρθα σ' ἀκλουθούσαν
σὰν τὰ ξαφτέρυγα τοῦ δρόμου οἱ στύλοι,
κι' ὄθε περνοῦσες, πίσω σου ξετρέχαν
κι' ὀμιζοῦνταν βαθιὰ τὸ χῶμα οἱ σκύλοι.

Βελάσματα στὸν πρᾶον αἰθέρα,
σὰ θρήνος μακρυνὸς καὶ σὲ προθόδα,
ἐστέλνανε τὸ χαῖρε στὴν ἡμέρα
φιλώντας τοῦ μετώπου σου τὰ ρόδα.

Κι' ἄχ, τώρα ἡ μάνα σου καὶ ἡ νέα σου ἡ χήρα
στῆς λύπης περπατοῦν τὸ μαῦρον τάπη,
κι' ἐσὺ τὶς ἀκλουθᾶς μὲ τὰ μεγάλα
σου μάτια ἀνήσυχτα, ὄλο φῶς κι' ἀγάπη.

Κι' ἐγὼ, πού ἤμουν γιὰ σέβανε μιὰ ξένη,
κ' ἤμουν μιὰ μακρινὴ σου γνωριμιά,
κλαῖω καὶ κλαῖω γιὰ τὸ χαμὸ σου.
Τὰ μάτια μου τὸ βράδι στρέφω
στὴν ἀστροκέντητη νυχτιά
γιὰ νᾶθρω τὸν πικρὸν ἀστερισμὸ σου.

Καὶ σταματῶ στὴ Λύρα καὶ σὲ βλέπω
γερό τοὺς στίχους σου νὰ λές,
τοὺς στίχους σου, πού ζοῦν ἀγνοημένοι
πὲρ' ἀπ' τῶν ἀστρων τὶς αὐγές.

Ἀπ' τὰ κλιστὰ σου βλέφαρα κυλοῦνε
πικρὰ τοῦ νόστου δάκρυα, καὶ βογγοῦνε
θρήνοι οἱ χορδὲς στὰ δάχτυλά σου
γιὰ τ' ὄνειρο πού ἐσβύστηκε ἀθελά σου.

Κι' ἕνας θεὸς στὴ Λύρα του πεθαίνει
κι' ἀγνωστος πάσχει. Ἀσάλευτη ἡ σιγὴ
τῆς νύχτας, πού ὀλοσκοτεινὴ πληθαίνει
τὰ πένθη τῆς κρεμᾶ πάνου ἀπ' τὴ γῆ.

Αἰμιλία ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΣΤΟΥΣ ΜΥΛΟΥΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΡΙΟΥ

Μέρα χρυσὴ καλοκαιριοῦ.
Στοὺς μύλους τοῦ Κεφαλαριοῦ
γεροπιασμένοι, ξένοιιστοι πλανιόμαστε μονάχοι.
Σοῦ γνέφουν θάμνα λυγερά,
σὲ πιτσιλιᾶνε τὰ νερά
καὶ σὲ χαϊδεύει ἀνάλαφρα κάνα μεγάλο ἀστάχου.

Τῶν νερατζιῶν ἡ ἀνασαιμιά
πὼς μᾶς φτερώνει τὰ κορμιά,
πὼς τὸ γοργὸ καὶ βροντερό νερὸ μᾶς ζωντανεύει.
Πηδᾶς, φωνάζεις σὰν παιδί
κ' ἡ γλώσσα σου ὄλο κελαηδεῖ
κι ἀχόρταγη ἡ ματιὰ σου καθετὶ νὰ ἰδεῖ γυρεύει.

— Ἀχ, μιὰ καλύθα! Ἐνα σκυλί.
Κοίτᾳ στὸ φράχτη ἕνα πουλί.
Θέ μου, ἕνα ἀρνάκι κάταστρο μ' ἀνάγιες μαῦρες βούλες.
Νά, δυὸ πουλιὰ ζευγαρωτὰ.
Ἰδές, τί παράξενα φυτὰ.
Τὶ νόστιμες αὐτὲς οἱ δυὸ μικρὲς τσοπανοπούλες.

Κι ὀλόδροση σὰν τὸ νερὸ
τρέχεις, πηδᾶς — νὰ σὲ χαρῶ —
καὶ δὲ σοῦ λέει ἡ καρδοῦλα σου κι ὁ νοῦς σου δὲν τὸ
[βάνει...]

ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΣΥΛΛΑΒΟΙ

ΒΑΝΕ ΦΤΕΡΟΥΓΕΣ στὴν ψυχὴ, στὰ πάθη χαλινάρι
ΛΟΥΖΕ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΣΟΥ συχνὰ στὴ σιγαλιά τοῦ δάσους.
ΑΝΑΝΘΟ ΔΕΝΤΡΟ κι ἄκαρπο ζωὴ χωρὶς ἀγάπη.
ΑΚΟΥ ΒΟΥΒΟΣ τὸν ὀρθρινὸ στὸ πέλαγο, στὸ δάσος.
ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΟΠΟΙΟΣ πόνου του κάνει τὸν ξένον πόνο.
ΤΑ ΠΛΟΥΤΗ, ἡ δόξα κι ἄδικη ντροπὴ νὰ μὴ σ' ἀλλάζουν.

Ψάχνω νὰ βρῶ μιὰ ἐρμηκὴ
κι ἀπόκρυφη γωνιά, καὶ κεί
νὰ φιληθοῦμε. — Μὰ γιατί: δὲ σ' ἔχω μὲ στεφάνι;
(Τ' ΑΡΓΙΤΙΚΑ) ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΚΛΗΣΗ

Ἀπόστασα. Τ' ἀνήλεο μεροδούλι
μ' ἔφθειρε, μοῦ σακάτεψε τὰ μέλη.
— Ἐλα κοντὰ μου νὰ μὲ ξεκουράσεις.

Στὰ χεῖλη μου ὁ καρπὸς τῆς ἀδικίας
ἔχει ἀφημένη τὴ στυφὴ του γέψη.
— Δὸς μου τὰ χεῖλη σου νὰ μὲ γλυκάνουν.

Σαλεύει ὁ νοῦς μου. Ἡ τρικυμιὰ τῆς ἔγνοιας
ξυλάρμενο στὸ πέλαγο μὲ σέρνει
— Ἀχ, μίλησέ μου γιὰ νὰ γαληνέψω.

Κόμπο ἡ καρδιά μου δέθηκε. Τὰ μάτια
μοῦ εἶναι στεγνὰ κ' εἶναι πυρὰ. Μὲ καίνε
— Κάνε ν' ἀνοίξῃ ἡ βρύση τῶν δακρύων.

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τ' ΑΨΥΧΑ πότε συμπονοῦν μὲ μᾶς, πότε σαρκάζουν.
ΦΤΑΝΕΙ ΕΝΑ ΓΕΛΙΟ κάποτε νὰ σθῆσει ἕνα ἄγριο πάθος.
ΦΤΑΝΕΙ ΕΝΑΣ ΛΟΓΟΣ θρῦψαλα νὰ κάνει πύργο ἀγάπης.
Εἶναι ὀλο ἀΓΚΑΘΙΑ καὶ γκρεμοὺς ὁ δρόμος πρὸς
[τὴ δόξα.
ΑΓΚΑΘΙΑ ΠΝΙΓΟΥΝΕ πυκνὰ τὸ θεῖο καρπὸ τῆς γνώσης.
ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΥΟ ΒΔΟΜΑΔΕΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ...

Αγαπητή «Φιλ. Κυριακή»,

Άς μού επιτραπεί να κάνω μερικές, κατά τη γνώμη μου, αναγκαίες παρατηρήσεις, πάνω σ' όσα λέει σχετικά ο κ. Θράσος Καστανάκης για την προϊστορία του συγχρόνου μυθιστορημάτου, στην αξιοπρόσεκτη μελέτη του «αξιότιμου στο γλωσσικό μυθιστόρημα» που δημοσίευσες στο 2ο σου φύλλο (29/8/43, σελ. 26).

Α. Η μελέτη του αρχίζει με την εξής περιεργή πληροφορία: «Μία γνώμη που κυκλοφορεί από χρόνια και πού, χωρίς συζήτηση την παραδέχονται πολλοί σοφοί άνθρωποι είναι πως το μυθιστόρημα έχει τις πηγές του στη μακρινή εποχή του έπους, απ' εκεί λέει ξεκίνησε. Από την 'Ιλιάδα και την 'Οδύσσεια». Ποιοι σοφοί άνθρωποι πιστεύουν σε μία τέτοια θεωρία; Έγώ τουλάχιστο μία τέτοια γνώμη πού δεν υπάρχει στην άκωα, κι' άπορώ πως μπορεί να υπάρχουν σοφοί άνθρωποι που άουζήτητα να δέχονται άπόψεις που στέκονται άντικρυς ενάντια στην ιστορική πραγματικότητα. Είναι γνωστό σ' όλους πως το μυθιστόρημα ήταν άγνωστο λογοτεχνικό είδος στην κλασική εποχή του 'Ελληνικού πολιτισμού. Τότες μόνο δραματική και λυρική ποίηση ύπήρχε και' αρχή και' το έπος μετά. Σ' την κλασική εποχή το έπος βρισκόταν σε στασιμότητα, ή δημιουργική εποχή του ήταν σε προγενέστερα χρόνια. Το μυθιστόρημα λοιπόν που δεν ύπήρχε στην κλασική εποχή πώς ήταν δυνατό να ύπάρχει άπο την εποχή του έπους; Πότες όμως άρχίζει να παρουσιάζεται το μυθιστόρημα; Τά πρώτα σπέρματα του μυθιστορημάτου φαίνονται στην αρχαία 'Ελλάδα στα χρόνια του Μ. 'Αλεξάνδρου με τα «Ερωτικά» του Κλεάρχου. Το πρώτο όμως πραγματικό μυθιστόρημα μός το δίνει ο 'Ανώνιος Διογένης το «τών υπέρ Θεούλην άπιστων» στην 'Ελληνιστική πιά εποχή, στα χρόνια του Πτολεμαίου του Φιλαδέλφου (246 - 221 π.Χ.). Κι' άπο τότες και μετά άρχίζει ν' άκμαίξει το σοφιστικό λεγόμενο μυθιστόρημα για να μός δώσει στα τέλη του τετάρτου μ.Χ. αιώνα το άριστούργημα του «Τά Αιθιοπικά» του 'Ηλιοδώρου. Πού λοιπόν ή εποχή του έπους και πού ή 'Ελληνιστική εποχή? Τις χωρίζουν τόσοι αιώνες. Μήπως όμως ο κ. Θρ. Κ. έννοοσε πως το μυθιστόρημα προέκυψε άπο το έπος; 'Ισως. 'Αλλά πάλι δεν έχει όλότελα δίκιο. Το μυθιστόρημα γεννήθηκε σε μιάν εποχή που τόσο το έπος όσο και ή δραματική ποίηση είχαν παρακάμσει, το στενό και συμπυκνωμένο ελληνικό πνεύμα της κλασικής εποχής είχε δώσει την θέση του στο άλλοπρόσαλλο πνεύμα του κοσμοπολιτισμού των 'Ελληνιστικών χρόνων. Μ' άλλα λόγια το μυθιστόρημα είναι δημιουργήμα της παρακμής. Κι' αυτό για πέισμα της γνώμης του κ. Θρ. Κ. πως μός επιτρέπεται να παρατηρήσουμε πως το μυθιστόρημα είναι ή συνθετική μορφή της κάθε ανθρώπινης πρόδοος. Τέλος. Το μυθιστόρημα λοιπόν σαν δημιουργήμα παρακμής δεν τούταν μπορείτο τά συστατικά του στοιχεία να τά δημιουργήσει μέσα άπο την ίδια του την οσία, γι' αυτό τά δανειστικε άπο τά προγενέστερα λογοτεχνικά είδη πούρχονταν να πάρει την θέση τους, άπο το έπος και την δραματική ποίηση. Κι' άπ' τ' άλλα, άπο την 'Ιστοριογραφία. Καί συγκεκριμένα το μυθιστόρημα άπο το έπος πήρε την αρχιτεκτονική και την οικονομία, άπο την 'Ιστοριογραφία την άφήγηση και τον πεζό λόγο και άπο την δραματική ποίηση τον μύθον και ή δραματικότητα (όση, λύση, περιπέτεια και έπεισόδια). Αλλά σχετικά με την γέννηση του Μυθιστορημάτου.

Β. 'Αμέσως παρακάτω στην ίδια στήλη διαβάζουμε «Και πρόξα δεν μπορεί να ύπάρξει (άν εξαιρεσοομε τους αρχαίους ιστορικούς) παρά με την τυπογραφία». Νέο κι' αυτό. 'Οσοτε πριν άνακαλύψει ο Γουτεμβέργιος την τυπογραφία όλα γραφότανσαν σε στίχους; Μόνο οι ιστορικοί έζέρν άπο πεζό λόγο; Οί φιλόσοφοι, οι νομικοί, οι γιατροί,

οί μηχανικοί, οί ρήτορες, πατέρες της χριστιανικής εκκλησίας, όλοι αυτοί ήθουσαν ποιητές, γράφαν τ' άναριθμητα βιβλία τους σε ίδιόμοφους και δεκαπεντασυλλάβους; Δεν είναι καθόλου έτσι. Τά πράγματα έχουν διαφορετικά. Σ' τη αρχαία κλασική και ελληνιστική εποχή ο στίχος περιορίζονταν σε στενά όρια του, το έπος, τη δραματική και λυρική ποίηση. Τ' άλλο μέρος του γραφτού λόγου το κατείχε ή πρόξα, ο πεζός λόγος. Αλλά μέχρς έτους στην 'Ανατολή κυριάρχησε ο Βυζαντινός πολιτισμός και στήν δόση ο σκοτεινός μεσαιώνας. Τότες ή άμάθεια έξάπλωσε σ' όλο σχεδόν το σύνολο του λαού, μία μικρή μειοότητα των μορφωμένων μόνον ύπήρχε κι' αυτή συγκεκριτραμένη στα μεγάλα κέντρα σαν την Κων/πολη, την Θεο/νίκη κ.ά. Καί στην Εύρώπη στις αόλες των φιλοσοφών μεγιστάνων. Μόνο στα μεγάλα κέντρα βρισκόντουσαν οι σχολές και τά πανεπιστήμια (παιδαγωγία τά λέγαν τότες) κι' οί βιβλιοθήκες. Μά όλα αυτά δεν εξυπηρετούσαν τον πολύ λαό, αλλά τους λίγους, τους ειδικούς (Θεολόγους, νομικούς κ.ά.). 'Η λογοτεχνία όμως δεν ήταν μόνο για τους άλίγους, κυρίως άπευθύνονταν στους πολλούς, όχι μόνο στους κάτοικους των κέντρων αλλά και στών έπαρχιών. Πώς όμως; Ότε βιβλία τότες ύπήρχαν πολλά, ούτε καν κι' ή στοιχειώδης μόρφωση. Πώς λοιπόν θά μπορούσαν ένα λογοτεχνικό έργο να φτάσει στις λαϊκές μάζες; Μόνο στοματικά. 'Ενας πού θάθερε να διαβάσει, και πού θάχε άποκτήσει ένα λογοτεχνικό βιβλίο της εποχής του, θά το άποστήθιζε και θά τόλεγε σ' άλλον κι' ο άλλος σ' άλλον και θά το μόνε έτσι όλος ο κόσμος. Θά το άποστήθιζε. 'Ενας λόγος είναι. 'Ομως πώς. Αυτό θά γίνεται μόνο με το στίχο πού ο ρυθμός του τού δίνει άποημικονευτικές ιδιότητες. Γιαυτό λοιπόν ο στίχος άφινει τά στενά όρια πού βρισκόταν πριν κι' άγκαλιάζει όλάκαυρη την λογοτεχνία της τότε εποχής, κι' έτσι τον μεσαιώνα δεν νογίεται λογοτεχνία άν δεν είναι γραμμένη σαν ποίημα. Αυτό κράτησε, όπωσ πούωσά λέει ο κ. Θρ. Κ. μέχρς ότου άνακαλύφθηκε ή τυπογραφία. 'Αλλά άν ο γραφτός λόγος της λογοτεχνίας, τόσο στο Βυζάντιο όσο και στην άλλη Εύρώπη ήταν σε στίχους, αυτό δε θά πεί πως ή πρόξα είχε έξοστραχισθεί τέλεια και μόνο άπο τους 'Ιστοριογράφους διατηρότανε. 'Ο πεζός λόγος κράτησε τά πόστα του εκεί πού δεν χρειαζόταν το βιβλίο να διαδοθεί στις πλατιές λαϊκές μάζες. Δηλ. το ειδικό βιβλίο πού γραφόταν άπο τους μορφωμένους πάλι για τους μορφωμένους πού όλοι αυτοί συγκεκριτραμένοι στα κέντρα το βρήκαν μ' εύκολία στα σπουδαστήρια και τις βιβλιοθήκες, το βιβλίο αυτό γραφόταν σε πρόξα. 'Η Θεολογία, ή νομική, ή ρητορική, ή 'Ιστοριογραφία, ή Ιατρική κ.ά. γράφονταν σε πρόξα. Πόση μεγάλη θέση άπο άποψη ποσότητας κατέχει ή πρόξα στο μεσαιώνα μπορεί να το δεί κανεις με μόνο μία ματιά πού θά ρίξει στις Πατρολογίες (Λατινική και 'Ελληνική) του Μigne. Βέβαια σποραδικά παρουσιάζονται ειδικά συγγράμματα σε στίχους, όπωσ π.χ. ή Χρονογραφία του Μανασσή, αλλά αυτό είναι μία εξαίρεση, πού μάλιστα στήρίζεται στην άμοιβαιότητα, γιατί π.χ. και ένα μεγάλο μέρος της Βυζαντινής εκκλησιαστικής ύμνογραφίας (ή 'Οκτάηχου κ.ά.), είναι σε πεζό λόγο. 'Επομένως άν ή ποίηση κατέκτησε όλα τά λογοτεχνικά είδη στο μεσαιώνα αυτό δεν θά πεί πως εξετέπωσε και ή πρόξα άπο το γραφτό λόγο. 'Ενας τέτοιος ισχυρισμός μόνο με έπιείκεια μπορεί να χαρακτηρισθεί ιστορική άνακρίβεια, και

Γ. Σε συνδιασμό με τά παραπάνω λέει τέλος και τά εξής. «Χωρίς πρόξα δεν ύπάρχει μυθιστόρημα... Για τούτο, κατά τη γνώμη μας, ή πραγματική περίοδο του μυθιστορημάτος αρχίζει με την άνακάλυψη της τυπογραφίας, γύρω στα 1450». Καλά όλη ή προγενέστερη μυθιστορηματική φιλολογία της δόσης και της άνατολής τί θά γίνει; Πού θά την κατατάξουμε; Να την θεωρήσομε σαν κάτι άχρηστο και περιττό; Μά δεν γίνονται

αυτά τά πράγματα με τόσο έλαφριά συνέπηση. Γιατί; Γιατί μός λέει ο κ. Θρ. Κ. πώς; Δεν είναι τά έργα αυτά γραμμένα σε πρόξα, αλλά σε στίχους, και μυθιστόρημα με χωρίς πρόξα δεν μπορεί να ύπάρξει. Ποιός όμως τούτε πώς όλα τά μυθιστορήματα τά πριν άπο το 1450 ήταν γραμμένα σε στίχους μόνο; Τά Σοφιστικά μυθιστορήματα το έχεσσε πώς ήταν πρόξα; Τά Αιθιοπικά, ο Δάριος κι' ή Χλόη, τά Μηλιοιακά, τά βαβυλωνιακά και τόσο άλλα αυτού του είδους πού είτε σάθηκαν μέχρι σε μās είτε μās τά αναφέρουν οι άλλοι συγγραφείς είναι γραμμένα στο πεζό λόγο. Και ποιός μπορεί να τολμήσει διαβάζοντας έστω κι' ένα άπ' αυτά να πεί πως δεν είναι καθσαυτο μυθιστόρημα; Κι' άν γράφονταν όλα αυτά σε πρόξα δεν έγινε άπο κριτίσο των σοφιστών πού τάγραφαν αλλά γιατί ή πρόξα, τόπωμε και πού πάνω, ήταν ένα άπο τά συστατικά στοιχεία του μυθιστορημάτου, πού μάλιστα το δανειστικε άπο την 'Ιστοριογραφία. 'Ενας άπο τους πρώτους μελετητές του αρχαίου και μεσαιωνικού ρομαντίσο ο Huet στο βιβλίο του *Traité de l'origine des Romans* δίνει τον παρακάτω όρισμό του μυθιστορημάτου. «Πλαστή 'Ιστορία έρωτικών παθημάτων, γραμμένη έντεχνα στο πεζό λόγο, για άφέλεια κι' εύχρηστία αυτών πού τη διαβάσουν». 'Ο όρισμός αυτός δεν είναι άρτιος ούτε κι' ακριβολόγος, εκείνο όμως πού μās ενδιαφέρει, είναι πως δεν αναφέρεται σ' αυτόν κι' ή περίπτωση των έμμετρων μυθιστορημάτων της μεσαιωνικής εποχής. 'Ο 'Αδ. Κοραής στην έπιστολή του προς τον 'Αλ. Βασιλείου (Σ' τά «Αιθιοπικά» του 'Ηλιοδώρου, τ. 2. Παρίσι 1804) άρτιώνει τον παραπάνω όρισμό, κάνοντας έρτίσο των άλλων και τον ύπαινισμό της ύπαρξης των έμμετρων μυθιστορημάτων και τον διατυπώνει έτσι.

«Πλαστήν, άλλα πιθανήν 'Ιστορίαν έρωτικών παθημάτων γραμμένη έντεχνως και δραματικώς ως επί το πλείστον εις πεζόν λόγον».

'Απ' τούς δυο παραπάνω όρισμούς φανερώνεται: 1) πως και το μυθιστόρημα πριν άπο το 1450, πριν δηλ. άνακαλυφθί ή τυπογραφία, κατά κανόνια γραφόταν στην πρόξα, και μόνο σε μία περίοδο κατ' εξαίρεση γράφκε σε στίχους, και (την αίτια τού έκανε να γίνει αυτή ή παράθεση την άναπτύξαμε στα παραπάνω. και 2) ότι άπο την 'Ελληνιστική εποχή πού γεννήθηκε το μυθιστόρημα μέχρι σήμερα πού πιά έχει φτάσει σε τέτοια άνάπτυξη κατά βάση δεν άλλαξε. Γιατί άν πάροομε τον όρισμό τού Κοραή και θελήσοομε μ' αυτό να περιλάθοομε και το σημερινό με τέτοια εξέλεψη μυθιστόρημα, νομίζω ότι, όσο και να ποικιλοποιήσοομε, δεν θά τολμήσοομε όχι να τού προσθέσοομε μία λέξη άλλ' ούτε καν να τού άφαιρέσοομε. 'Ο ίδιος όρισμός τού σοφιστικού και μεσαιωνικού μυθιστορημάτου φοριείται σαν γάντι κι' άπ' το σύγχρονο.

'Απασχόλησα τόσο πολύ την πολύτιμη στήλη σου όχι άπο έριστική διάθεση προς τον κ. Θρ. Κ. τού όποιου έκτιμώ το λογοτεχνικό του έργο αλλά πέρνωτας άφορηή άπο τη τόση αξιοπρόσεκτη μελέτη του να μιλήσω χάρη των άναγνωστών σου για μερικά πράγματα, πού στους πολλούς είναι, δυστυχώς, άγνωστα.

Μ' άπειρη έκτίμηση
ΠΕΤΡΟΣ Ι. ΜΑΡΚΑΚΗΣ
'Οδός Ραγκαβή 47 'Αθήνα

...ΚΑΙ... «ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙ ΑΥΤΟ

Αγαπητή «Φ. Κυριακή»,

Διάθασα τού γράμμα του κ. Πέτρο Ι. Μαρκάκη, όδός Ραγκαβή 47, 'Αθήνα, πού είχατε την καλοσύνη να μού δώσετε και βρήκα πως θάταν καλό να το φιλοξενήσοτε στις σελίδες σας άφου, κατά τη γνώμη μου, μιλιά για μερικά πράγματα πού στους πολλούς είναι άγνωστα.

Βρήκα συγχρόνως καλό να τού δώσω τις άκόλουθες έπεξηγήσεις, άν και νομίζω πως

τ' άρθρα μου για τού «Γαλλικό μυθιστόρημα» ούτε ή άσάφεια τά χαρακτηρίζει, ούτε ο άποκρυφισμός.

Ο κ. Π. Ι. Μαρκάκης γράφει ότι δεν άκουσε ποτέ του να ύποστηρίζεται ή γνώμη πως «το μυθιστόρημα έχει τις πηγές του στη μακρινή εποχή του έπους, στην 'Ιλιάδα και την 'Οδύσσεια». Δεν τού άκουσε και άπορεί. 'Εγώ τού άκουσα και δεν άπορώ. Τό άκουσα άπο τον Ψυχάρη πού, επί ένα εξάμηνο, στο 1922, μίλησε στη «Σχολή 'Ανατολικών Γλωσσών» για την 'Ιστορία του μυθιστορημάτου, ύποστηρίζοντας πως «το καθαυτο ξεκίνημα του ήταν ή 'Ιλιάδα κ' ή 'Οδύσσεια». Τό ίδιο έγραφε και ξανάγραφε ο Πάλ Σουζαί στις κριτικές του, το ίδιο έλεγε ο Πάλ Μπουρζέ, το ίδιο ο 'Ανατόλ Φράνς, το ίδιο ο Πιέρ Μιλ στο βιβλίο του για τού «Γαλλικό Μυθιστόρημα», τό ίδιο τελευταία και ο Μπερνάρ Γκρασέ, μιλώντας μου γενικά για την ελληνική έπίδραση, έξ άφορηής τού Ζάν Μοραές. Τό ίδιο έπισης διαβάζω και στο γράμμα... τού ίδιου έπιστολογράφου σας πού μās λέει πως τού μυθιστόρημα δανειστικε άπο τού «έπος» την αρχιτεκτονική και την οικονομία». Τά σκελετά του δηλαδή. Τότε γιατί ή συζήτηση κ' ή τόση άλληλογραφία;

Κατόπι ο κ. Μ. μās κάνει την προϊστορία του μυθιστορημάτου. Καλή και άγια δουλεία πού την κάνουν όλα τά σχετικά έγγχειρίδια φιλολόγια. Βρίσκει πως είναι έτσι το μυθιστόρημα (σε πέισμα τού κ. Καστανάκη) λέει με έπιστορηκική δούδέρεια «δημιούργημα της παρακμής». Κι' έχει άπόλυτα δίκιο για τά μυθιστορήματα εκείνα τά «χωρίς έπαύριον». Έγώ τά θεωρώ άργόστολο άφήγηση, πού δεν έχουν καμιά σχέση με τη μεγάλη μορφή πού πήρε το μυθιστόρημα άπο την 'Αναγέννηση ως τά σήμερα. Σ' τά πρώτα ταιριάζει «α γάντι» ο όρισμός τού Κοραή. Δέ βλέπω όμως τί είδους γάντι θά πρέπει να γίνει αυτός ο όρισμός για να χωρέσει μέσα στην άπλοικότητα του τόν ύστρου τού Ραμπελαί, την 'Καινούργια 'Ελοιζά του Ρουσσώ, τού Βολταίρου, τού Σταντάλ, τού Μπαλζάκ, τού Ζολά, τού Μιρμπώ, τόν 'Αλ. Νταντέ, τόν Α. Φράνς, τόν Α. Ζιντ και τέλος τόν Προύστ. Καλά τά Αιθιοπικά, τά Δάφνης Χλόη, τά Μηλιοιακά, τά Βαβυλωνιακά και «τά τόσο άλλα αυτού του είδους πού, είτε σάθηκαν, μέχρι σε μās, είτε μās τά αναφέρουν άλλοι συγγραφείς», άλλα καλύτερα τέλος πάντων και εκείνα πού άκολουθήσαν τού Ραμπελαί και φτάσανε στην τεράστια προσιανή σύνθεση. Κι' άν περάσοομε τά γαλλικά όνομα και άντικρύσοομε τόν Τολστόη και τόν Ντοστογιέφου, τόν Ντίκενς, τού Τζόυς ή τόν Χάλζελ, τότε, αλήθεια, άγνωσά σε τί θά μπορούσε να χρησιμοποιηθεί τού «γάντι» εκείνο τού Κοραή.

'Οσο για την πρόξα πού βέβαια, πριν να άνακαλυφθεί ή τυπογραφία, τή γράφανε οί γιατροί, νομικοί, ιστορικοί, θεολόγοι κ.λ.π. (κι ο κόσμος θά μιλούσε άσφαλώς σε πρόξα, όπωσ κι ο ήρωας εκείνου τού Μολιέρου πού «έκανε πρόξα δίχως να τού ξαίρει») τή γράφανε και μερικοί άφηγητές, μερικοί μυθιστοριογράφοι παρακμής, πιστεύω πως πήρε τη μεγάλη της έκταση, την τεράστια δημιουργική της εφύρηξη και την πολύμορφη άποστολή της μετά την εφεύρεση της τυπογραφίας. Γι' αυτή την πρόξα πρόκειται, όταν τή τοποθετοομε γύρω στα 1450. Κάτι έκανε εκείνος ο άγαπητός Γουτεμβέργιος. 'Η έπίδραση του, ζεπερινά τού γραπτό λόγο κι έπηρεάει κ' ά θ ε μ έ ρ α και τόν προφορικό μας άκόμη λόγο. Τό αναφέρω χωρίς να νομίζω πως άνακαλύπτω τί' αυτό την περιτίδια. Γνωστά, γνωστότατα. 'Ετσι τού γράμμα τού έπιστολογράφου σας με κολακεύει, κάνοντας με να πιστώσω πως πρωτοτυπώ εκεί πού δε λέγω πια πολλά άλλα πράματα της κοινής λογικής και της κοινότητας πείρας.

Μέ τιμή
ΘΡΑΣΟΣ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΜΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΑΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΜΑ Σ

Αξιότιμο κ. Μπουτούρη,

Μέ τού γράμμα μου αυτό ήθελα να ζητήσω την ένίσχυση τού περιοδικού σας σ' ένα ζήτημα πού άφορά ή νεώτερη μας λογοτεχνία

και πού έλπίζω να προκαλέση τού ενδιαφέρον σας.

'Ισως άπο σχετικά δημοσιεύματα να έχετε πληροφορηθί πως άπο καιρό μία ομάδα φιλολόγων μελετητών της νέας μας λογοτεχνίας με τη διέυθυνση τού ύποφανομένου καταπιάστηκε με τη συγγραφή λεξικού έρμηνευτικού της νεώτατης λογοτεχνίας μας άπο την εποχή τού Σολωμού ως σήμερα, όπου ο άναγνώστης θά έβρισκε τη σημασία κάθε δυσερμηνευτικής ιδιωματικής ή νεόπλαστης λέξης πού άπαντά στα κείμενα αυτά.

Δεν είναι, νομίζω, άνάγκη να σάς τονίσο ή χρησιμότητα ενός τέτοιου λεξικού για τόν εκπαιδευτικό πού διδάσκει τη νέα μας λογοτεχνία, για τού φιλόλογο μελετητή της, για τού γλωσσολόγο της νέας ελληνικής, για τόν κοινό άναγνώστη, 'Ισως άκόμη και για τού δημιουργό λογοτέχνη, γιατί κι' αυτός θά μπορούσε 'Ισως να βοηθηθί άπο τά έρμηνεύματα και τις παραπομπές των άρθρων τού λεξικού.

'Ηθελα λοιπόν να ζητήσω την ύποστήριξη και τού δικού σας περιοδικού, ώστε να παρακινήθουν οί λογοτέχνες μας να ένισχύσουν την προσπάθειά μας στέλλοντας άντίτυπα παλιότερων ή και νεώτερων έργων τούς στη διέυθυνση τού λεξικού (Ε. Κριαρά, Μεσαιωνικών 'Αρχείων 'Ακαδημίας 'Αθηνών) γιατί πολύ συχνά βρισκόμαστε σε δύσκολη θέση μήν μπορούντας να προμηθευτοομε άπο τις βιβλιοθήκες ή τού έμπορίου κείμενα πού μās είναι άπαραίτητα τού δουλείας μας. 'Ελπίζοντας πως θά θελήσετε να μās ένισχύσετε στην προσπάθειά μας, ύπογράφομαι με εξαίρετη τιμή

Ε. ΚΡΙΑΡΑΣ
(Δ) της τού Μεσαιωνικού 'Αρχείου
της 'Ακαδημίας 'Αθηνών

Σημ. τ. «Φιλ. Κυριακή» — 'Η παράκληση τού κ. Ε. Κριαρά είναι και δικιά μας παράκληση. Δεν πρέπει, μία τέτοια προσπάθεια ν' άποτύχει εξαιτίας της έλλειψης των άπαραίτητων κειμένων. Κι' είμαστε βέαιοι πως οί λογοτέχνες μας θά είσασθηθουν την άνάγκη να βοηθήσουν την φιλότιμη ομάδα τού κ. Κριαρά.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Με βαθεία λύπη αναγγέλλοομε τού θάνατο τού μεγάλου και διεδωχόη φήμης γλύπτη Κώστα Δημητριάδη. 'Η πλούσια καλλιτεχνική του εργασία, ή δόξα της σταδιοδρομίας του καθώς κ' ή φωτισμένη δραστηριότητα πού έβειξε ας διευθυντής της 'Αθηνάτης Σχολής Καλών Τεχνών της 'Αθήνας, άποτελουν άληθινό σταθμό στην εκπολιτιστική πορεία της Πατρίδας μας.

'Ο Κώστας Δημητριάδης, «ο Παρισινός», «ο Ζάν Μοραές της γλυπτικής μας» όπωσ τόν έλεγαν οί φίλοι κ' οί θαυμαστές του, έζησε ολόκληρη σχεδόν τη ζωή του στο Παρίσι, όπου τού άτελείωτο τού είν τού φιλόξενου σπιτί για τούς εκεί καλλιτέχνες και διανοούμενους μας.

Γεννήθηκε στή Σεπτεμιάχο το 1881, σπούδασε στην εδω 'Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και τρία χρόνια άργότερα, πήγε στο Παρίσι, ύπότροφος, όπου εισήχθηκε στην 'Εθνική Σχολή Καλών Τεχνών.

'Από το 1907 άρχισε να έμφανίζει έργα του στις Παρισινές ή άλλες διεθνείς έκθέσεις. Πολλές φορές βραβεύθηκε. Μεγάλο ευρωπαίο τεχνονκρίτες τόν έκτιμοσαν και τού άφιερώσαν τιμητικότες κριτικές. 'Η άερότητα των έργων του, ή συνθετική τού δόνηση, ή αρμονία των πλαστικών του συλλήψεων κ' ή σπάνια τεχνική του προκάλεσαν και προκαλούν άκόμη τού βαθύ θαυμασμό.

'Ανάμεσα στα πρώτα του έργα αναφέροομε τού «Διήγημα», 'Υστερα έξέθεσε τή «Βακχίδα», τή «Σκεπτικιστή», τή «Λουμείνη», 'Ετοίμαζε ένα μνημειακό έργο σε δώδεκα μέρη, με τόν τίτλο «Γιά τούς νικητές της ζωής». 'Ανάθεσε την κατασκευή τών μνημείων της 'Αγίας Λαύρας και της 'Απελευθέρωσης της Χίου. Στο Δημητριάδη χρωστομας και τόν τάφο τού Ψυχάρη

στη Χίο. Σάν προσωπογλύπτης, φιλοτέχνησε τις ώραιότερες προτομές τού Ζάν Μοραές, τού Μάριου Μενιέ, τού γάλλου αισθητικού Σταίγυ, τού Στ. Μαρζώκη, τού Ούγου Φώσκολου, τού Σωτ. Σκίτη, τού 'Ελ. Βενιζέλου και τού βασιλέα 'Αλεξάνδρου.

Τό γνωστότερο έργο του είναι «'Ο Δισκοβόλος» πού βραβεύθηκε τού 1924 στο Παρίσι και στήθηκε τού Κεντρικό Πάρκο της Ν. 'Υόρκης, άγορασμένο άπο τη Δημαρχία της. Τό χάλκινο αντίγραφο τού έχοομε στην 'Αθήνα έμπρός τού Παναθηναϊκό Σταδίο. 'Ανάμεσα στα τελευταία του έργα είναι ο άνδριάς τού Χρυσοστόμου Σμύρνης, τού έθνομάρτυρα, πού στήθηκε στην πλατεία της Μητροπόλεως.

Γιά τή νεαρή μας άκόμη γλυπτική τέχνη, ο θάνατος τού Κώστα Δημητριάδη άποτελεί βαρύνουτα άπάλεια.

* Έκτός σειράς και σε καλλιτεχνική έκδοση ο έκδοτικός οίκος «Γλάρος» κυκλοφορεί τού καινούργιο βιβλίο τού κ. Τάσου 'Αθανασιάδη, «Ταξίδι στη Μοναξιά». 'Οπωσ πληροφοροομαστε πρόκειται για ένα χρονικό, άπο τη ζωή τού Καποδιστρια στην Πετρούπολη και στο Σενεδριό της Βιέννης, όπου ο καλός αυτός νέος συγγραφέας δίνει μία φση τού σημαντικού αγώνα, σαν άνθρωπος έσωτερικός, μά και σαν διπλωμάτη άυστηρής συνέπειας και πράξης, με βαθεία κατανόηση της ιδιομορφης φυσιογνωμίας τού κατόπι κυβερνήτη.

* Μεγάλην βιβλιοπωλική κίνηση πραγματοποιεί ή νέα διηγηματική συλλογή τού κ. Γιάγκου Περίδη «'Ο Βελουδένιος κοκός», πού έξέδωσε προ όλίγου μόλις ο έκδοτής 'Αριστ. Μαυριδής.

* 'Ανευ προηγουμένου έπιτυχίαν έπραγματοποίησε ο έκδοτικός οίκος «Αετός» με τή έκδοση τού μυθιστορημάτου της Ειρήνης Γαλανού «Κόντρα στον άνεμο». Καί δεν έννοοομε μόνον την οικονομική του άύτην, όσον την καλλιτεχνική. Είναι άμφίβολο άν άλλος έκδοτικός οίκος κατόρθωσε τά τελευταία πέντε χρόνια να παρουσιάσει τόν άρτιον έργο, και μάλιστα μυθιστόρημα! Πράγμα πού δείχνει ότι ο «Αετός», άν τού παραβέψει κανεις διάφορα μικροελαττώματα, έπαξίως πρέπει να κατέχει τά σκήπτρα των έκδοτικών οίκων της πρωτεύουσας. 'Έχει κάτι πού λείπει άπο τούς άλλους: τ ή ν μ ε γ α λ ή π ε ί ρ α.

* 'Ετοιμάζεται να να θεθεί σε κυκλοφορίαν ή νέα ποιητική συλλογή τού κ. Σπύρου Παναγιωτοπούλου, άντιπρόεδρου τού Συνέδσιου 'Ελλήνων Λογοτεχνών, με τόν τίτλο «Νυνεαίης Διάθεσης». 'Η έκδοση φιλοτεχνείται άπο τις έκδόσεις «Αλφα» με εικονογράφηση τού Γ. Γουναρόπουλου.

* 'Ο έκδοτικός οίκος 'Αριστ. Ν. Μαυριδής σε λίγες μέρες κυκλοφορεί τήν «Αρπαγή των Σαβίνων», έπικολυρικό ποίημα τού Γεράσιμου Π. 'Αμπατί, σε δεύτερη έπιμελημένη έκδοση, με πρόλογο τού Αιμίλιου Χουρμούζιου. Τό συνθετικό αυτό ποίημα, άυστηρά κλασικής μορφής, άπαρτίζον 150 τετράστιχες στροφές, ομοιοκατάληκτες, με έναλλαγές 15 σύλλαβου και 14 σύλλαβου.

* 'Οπωσ μαθαίνοομε αυτή τη στιγμή άρχισε ή στοιχειοθεσία τού πολυθρόλυτου έργου τού Μυριέθλη «'Ο Βασιλης ο 'Αρβανίτης». Περισσότερες λεπτομέρειες θά δώσοομε στο έρχόμενο φύλλο.

* 100 χρόνια συμπληρώνονται στις 19 τρέχοντες άπο της ιδρύσεως της Α. Σ. Καλών Τεχνών.

* Βάσει δημοσιευθέντος νόμου, παρατείνεται επί διετίαν ή θητεία τού κ. Παρθένυ, ως καθηγητού της Α. Σχολής Καλών Τεχνών.

* Πολλοί καλλιτέχνης μας διαθέσανε έργα τους για την ένίσχυση άπόρων σπουδαστών της Α. Σ.Κ.Τ., στην όποια τά μαθήματα άρχίζον άπο τού πρώτου δεκαήμερου τού Νεμφορίου.

* Βάσει δημοσιευθέντος νόμου ιδρύεται εις Πύργου της Θήσου Προπαρασκευαστικόν Σχολείον Καλών Τεχνών, με σκοπόν την προεπαγγελματικήν μόρφωση μαθητών προκισμένων με καλλιτεχνικήν ιδιοφυίαν, για να μτρέρουν άπο φοιτήσουν στην Α. Σ. Κ. Τ.

ΣΥΝΤΟΜΑ ΣΧΟΛΙΑ

ΚΙΝΗΘΗΤΕ ΚΥΡΙΟΙ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

Φαίνεται πως εξιαστήκαμε κάπως να συγχαροῦμε τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς «Ἐταιρείας Λογοτεχνῶν» γιὰ τὶς δηλώσεις ποῦ ἔκανε στὸν τύπο γύρω στὴν ἐνέργειά του γιὰ τὸ σκάνδαλο τῆς ἐπιβολῆς ληστρικών ποσοστῶν ἀπὸ μέρους τῶν βιβλιοπωλῶν.

Ἐπειδὴ τὸ ζήτημα εἶναι πολὺ τσουχητέρω γιὰ τὰ συμφέροντα ὄλων τῶν λογοτεχνῶν μας, καὶ ἐπειδὴ, ἂν βγάλεται μερικὸς ἀπ' αὐτοῦς ποῦ ἔλαχε νᾶναι πολυεκατομμυριοῦχοι ἢ ἰδιοχτῆτες ἀκινήτων ἐκ γενετῆς ἢ ἐξ... ἀγχιστείας, ὅλοι οἱ ἄλλοι δὲν ἔχουν στὸν ἥλιο μοίρα, γιὰ τοῦτο ἐναγυρίζουμε στὸ ζήτημα. Καλοῦμε καὶ τᾶλλα δύο λογοτεχνικά περιοδικὰ ποῦ δήλωσαν πᾶς ἐνδιαφέρονται γιὰ τοὺς λογοτέχνες κιχὴ γιὰ τοὺς κεφαλαιοῦχοις ποῦ τὰ ἐκδίδουν νὰ ἀποδείξουν μὲ κάπως θετικότερον τρόπο αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον τους, ξετάζοντας τὸ ζήτημα μὲ θάρρος καὶ εὐλικρίνεια. Καλοῦμε ἀκόμα τὰ Διοικητικὰ Συμβούλια τῆς «Ἐταιρείας Λογοτεχνῶν» καὶ τοῦ «Συνδέσμου Λογοτεχνῶν» νὰ κουνήσουν κάπως περισσότερο γιὰ νὰ καταργηθεῖ αὐτὴ ἡ ἀδιάντροπη μειοτεία τῶν 35 % ποῦ μὲ τὸ ἔτσι θέλω ἀρποῦν οἱ τραπεζοποιημένοι βιβλιοπῶλες ἀπὸ τὸ πεινρὸ κέρδος τῶν λογοτεχνῶν. Σ' αὐτὲς τὶς ὥρες χρειάζεται νὰ φανεῖ ἡ δραστηριότητα καὶ ἡ ἰκανότητα τῶν προεδρείων ὅταν μάλιστα βγαίνουν μὲ ὀργανωμένο ψηφοδέλτιο καὶ προεκλογικὴ προετοιμασία.

Ὅταν «Οἱ Παραστρατημένοι» τῆς Κας Νάκου φεύγουν ἀπὸ τὰ χέρια γιὰ 15 χιλιάδικα, καὶ ὅταν ἄλλοι νέοι καὶ μὲ πολὺ τάλαντο προικισμένοι λογοτέχνες δίνουν τὰ ἔργα τους σὲ ἐκδοτοβιβλιοπῶλες χωρὶς κανένα κέρδος καὶ πολλὰς φορὲς πληρώνοντας καὶ τὰ τυπογραφικά τους εἶναι ντροπὴ νὰ πανηγυρίζουμε μὲ αὐταρξεία γιὰ τὴ ζήτησι τοῦ λογοτεχνικοῦ βιβλίου καὶ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινῶ. Ἡ ζήτησι αὐτὴ καὶ αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον τραβοῦν ὁλοσίσια στὴν τσέπη τῶν ἐκδοτοβιβλιοπωλῶν καὶ ὁ λογοτέχνης ἀπομένει νὰ καμαρώνει ἐξω ἀπὸ τὶς μεγάλες προθήκες, τὴν ἐρατεινὴ του φωτογραφία νὰ χαμογελά (ἄγνωστο γιὰ ποιοὺς λόγους) πρὸς τὸ κενὸν καὶ τὸ κοινὸν, ποῦ στέκεται καὶ θαυμάζει τὸ κινηματογραφικὸ ἢ βαθυστοχάστο ὕψος του.

Εἶναι βέβαια καὶ τούτῃ ἡ παρηγοριά τῆς βιτρίνας ἓνα εἶδος ἰκανοποίησης ρωμαντικῆς γιὰ τὸ λογοτέχνη, καὶ οἱ βιβλιοπῶλες τὴν προσφέρουν μὲ μεγάλῃ προθυμία. Πέρα ὁμως ἀπ' αὐτὴ τί γίνεται;

ΤΟ ΜΕΡΙΔΙΟ ΤΟΥ ΣΑΥΛΩΚ

Τὸ 35 % ποῦ πέρνουν σήμερα οἱ βιβλιοπῶλες εἶναι ἓνα τερατώδες ποσοστὸ, ἀπὸ ὅποια πλευρὰ καὶ ἂν ἑξααστεῖ. Τὸ πέρνουν πάνω στὴν τιμὴ τῆς πούλησις τοῦ βιβλίου μόνω γιὰ νὰ βάλουν στὸ βιβλιοπωλεῖο τους αὐτὸ τὸ βιβλίο. Εἶναι ὅγλ. ἡ πληρωμὴ τῆς μειοτείας τους. Μὰ ποῖο ἐμπόρευμα πληρώνει τέτοιο ἀπίστευτο χαράτσι μόνω γιὰ μειοτεία; Καὶ σὰν πάρει, ἔτσι χωρὶς νὰ κουνήσει τὸ μικρὸ του δάχτυλο, ὁ βιβλιοπῶλης τὰ 35 %, πῶς θὰ ἀντικριστοῦν κατόπιν ὄλα τᾶλλα ἐξοδα τοῦ βιβλίου, ποῦ σήμερα εἶναι στὰ χέρια τῆς μαύρης ἀγορᾶς τῶν ὀλλικών καὶ ὄλο φουσκῶνουν ἀπὸ τὴν δίκαιη ἀύξησι τῶν ἐργατικῶν ἡμερομισθίων; Καὶ ὅταν πληρωθοῦν αὐτὰ καὶ πάρει ὁ ἐκδότης τὸ δικὸ του κέρδος, τότε τί ἀπομένει στὸ λογοτέχνη ἐξω ἀπὸ τὸ ἐρατεινὸ μείδιωμα τῆς φωτογραφίας πίσω ἀπὸ τὸ κρυστάλλο τῆς προθήκης;

Εἶναι ἀνάγκη καὶ τὰ δύο προεδρεῖα νὰ σηκωθοῦν νὰ πᾶνε στὸν Ὑπουργὸ νὰ τοῦ τὰ ἐξηγήσουν αὐτὰ μὲ νόμμερα καὶ χερσιαστά παραδείγματα, καὶ νὰ γυρέψουν νὰ ἐναγυρίσουν, μὲ τὸ ζόρι ἐν ἀνάγκη, οἱ βιβλιοπῶλες στὸ νόμιμο προπολεμικὸ κέρδος τῶν 20 %. Γιατί καὶ τὸ 25 % ἀποτελεῖ αἰσχροκέρδεια σήμερα. Εἶναι τὸ μερίδιο τοῦ Σαύλωκ, ποῦ κόβεται ἀπὸ τὴ σάρκα τοῦ λογοτέχνη.

ΤΟ ΞΕΓΕΛΑΣΜΑ

Οἱ βιβλιοπῶλες, κάθε φορὰ ποῦ δέχονται τὰ σχετικὰ παράπονα ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς,

τοὺς κλείνουν μὲ σημασία τὸ μάτι καὶ τοὺς λένε: «Τί σᾶς ἐνδιαφέρει αὐτὸ; Αὐξάνουμε τὴν τιμὴ τοῦ βιβλίου καὶ τὴν ἐπιθάρυνση τὴν πλερώνει τὸ ἀναγνωστικὸ κοινόν». Ἀπολοικὸ ξεγέλασμα γιὰ τὸ λογοτέχνη. Ἀνήθικη ἐκμετάλλευσι γιὰ τὸν ἀγοραστῆ. Καὶ ὄχι μονάχα ἀνήθικη μόνω καὶ πολὺ βλαβερὴ γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐπαφὴ λογοτέχνη καὶ κοινῶ. Ἡ διάθεσι γιὰ διάβασμα δὲν πρέπει νὰ ἀντικρουστεῖ ἔτσι μακκάλικα. Ἡ τέχνη δὲν εἶναι ἐμπόρευμα σὰν τᾶλλα. Τὸ ζῆλωμά της ἀποτελεῖ τὸ δείχτη τοῦ πολιτισμοῦ ἐνὸς τόπου. Καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ νόημα τῆς Ἑλλάδας στάθηκε πάντα πνευματικὴ ὑπόθεσι.

ΝΑ ΕΥΠΝΗΣΟΥΝ ΟΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ

Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα πᾶς ἡ ἀδυναμία τῶν βιβλιοπωλῶν ἐπισημε μολὶς μυρίστηκαν πᾶς ὁ κόσμος ἀρχισε νὰ ζητᾶ τὴν ἐλληνικὴ λογοτεχνία. Καὶ εἶναι τόσο βέβαιω πᾶς κερδίζουν ἀπὸ τὴ ράχη τῶν συγγραφῶν ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ παρατηρήθηκε στὴ βιβλιοπωλικὴ ἀγορὰ καὶ τοῦτο τὸ ἀξιοπρόσεχτο. Πᾶς οἱ βιβλιοπῶλες ἀγοράζουν καὶ ἀποθηκεύουν βιβλία ποῦ εἶχαν ζήτησι. Τὸ κάνουν γιὰ νὰ καλύψουν μὲ θετικὸ ἐμπόρευμα τὶς δραχμὲς τους μὲ τὴν ἀθέβαιη ἐπαύριον. Ἐτσι βλέπουμε ἓνα βιβλίο νὰ κάνει ἐξὴ καὶ ἐφτά χιλιάδες ἀντίτυπα, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὸ κοινὸ οἱ ἀντίστοιχοι ἀγοραστὲς καὶ ἀναγνώστες. Εἶναι ἐκδόσεις «καλύμματα». Ἰκαὶ στὶς μέρες μας ἔγινε καὶ τὸ ἐξῆς πρωτάκουστο στὴν ἱστορία τοῦ λογοτεχνικοῦ μας βιβλίου. Παρουσιάστηκε σὲ γνωστὸ συγγραφέα βιβλιοπῶλης καὶ τοῦ ζήτησε νὰ τοῦ πούλησι ὁλόκληρο τὸ τράδηγμα τοῦ ἔργου του ποῦ εἶναι ὑπὸ ἐκτύπωσι, μὲ τὴν κανονικὴ τιμὴ ποῦ θάχει τὸ βιβλίο τὴ μέρα τῆς κυκλοφορίας του. Αὐτὰ ὄλα σημαίνουν πᾶς ἡ ὑπόθεσι τοῦ ἐλληνικοῦ βιβλίου πᾶει νὰ γίνει οσοθαρ ἐμπορικὴ ὑπόθεσι. Καὶ εἶναι ἀσυγχρότω οἱ λογοτέχνες μας νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν μακριὰ ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ ἔστροφωσαν καὶ σερβίρισαν μὲ τὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὸ αἷμα τους.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Σωστὸ περιόδι ἢ «Ἀνθρώπινη Μέρα» ποῦ δημοσιεύει ὁ κ. Ἰκλέων Παράσχος στὸ τελευταῖο φύλλω τῶν «Γραμματικῶν».

Ἀπὸ τὴ Μάνσφιλδ ποῦ ἦτανε χαλασμένα καὶ τὰ δύο τῆς πλειομῆσι Ἰσάμη τὸν «πρόστουχο» Καθάφι καὶ τὸν Ντεκάρτ ποῦ ἀγαποῦσε τὸν ὄπνω ὄσο καὶ ὁ κ. Παράσχος, καὶ Ἰσάμη τὸν Ἡσίοδο, τὰ πράγματα πᾶνε καλά.

Μετὰ μαθαίνουμε πᾶς δύο μέρες συνέχεια ὁ κ. Παράσχος δὲν ἔγραψε τίποτα, καὶ πᾶς ἓνα μεσημέρι ἀντάμωσε μέσα στὸ βιβλιοπωλεῖο τοῦ Κάουφμαν μιὰν ὄρωιότητα γυναῖκα ποῦ εἶχε μαγευτικὴ φωνή, ἀλλὰ ἐστάθηκε ἀτυχος. Κρίμα!

Στ' τέλος ὁμως μένουμε μὲ μιὰ περιέργεια: Τὴν βρῆκε ἐπὶ τῆλας τὴν κόρη τῆς τῆ Σταυρούλα ἐκεῖνη ἢ ἐλαϊκία γυναικούλα, ἀπ' τοὺς Ποδαράδες, εἶτε ὄχι;

ἘΝΑ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟ «ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙ»

Καὶ ὁ μὲν Ναπολέων Λαπαθιώτης, μ' ἓνα νόστιμο καὶ τσουχητέρω, ἂν καὶ λιγώλοσ πολὺ σημειώμα τῶν, πρὸς τὴ «Φ. Κ.», μᾶς ἐξηγεῖ πόσο ὁ «ἀλιεύς μαργαριτῶν», κ. Ἀνδρ. Ν. Νομικός ἔπεσε ὄξω, διατείνωμενος ὅτι ἀνακάλυψε ἓνα «μαργαριτάρη», στὸ διηγημά του «Σκιές», ποῦ δημοσιεύσαμε σὲ περασμένω φύλλω, καὶ πόσο τὸ δῆθεν αὐτὸ «μαργαριτάρη» εἶναι φανταστικὸ: Δὲ χρειάζεται καμμιά ἐξηχωρητὴ ἰδιότητα ματιῶν, μᾶς λέει, γιὰ νὰ μπορεῖ κανένας νὰ διακρίνει ὄσο κι' ἂν εἶναι νύχτα, τὸ λευκὸ πανάκι μιᾶς βαρκοῦλας, ποῦ περνάει καὶ χάνεται στῶν σκοταδιῶν τὸ βάθος, ὅταν ἡ βαρκοῦλα αὐτὴ ἔρχεται δίπλα σὲ μιὰ παραλία ἠλεκτροφωτισμένη, καθὼς συμβαίνει στὴν περίπτωση τοῦ διηγηματός του...

Ἄλλὰ κι' ἐμεῖς ρωτοῦμε, τώρα: Δὲ νομίζει ὁ νεαρός «ἀλιεύς μαργαριτῶν», ὅτι χρειάζεται καὶ κάποιος σεβασμός, προκειμένου κανένας νὰ μιλεῖ, καὶ μάλιστα ἀστοχάστα καὶ

τόσο βιαστικά, γιὰ ἓνα κείμενο, ἀπλῶς, τοῦ Λαπαθιώτη;...

Λίγη διάκρισι, καὶ κάποιος σεβασμός;... Ἡ μήπως, τάχα, κι' αὐτὰ, τὰ καταργεῖ, ἢ τρισχαριτωμένη ἐποχὴ μας;...

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΣΩΜΑΤΟΦΥΛΑΚΕΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

* Εἰς τὴν «Νέαν Ἑστία» (τεύχος 392) μεταξὺ ἄλλων τὸ πρῶτον μέρος τῆς τραγῳδίας τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ: «Ὁ Δαίδαλος στὴν Κρήτη», ἡ ἐξαιρετικὴ μελέτη τοῦ Κ. Ι. Δεσποτοπούλου: «τὸ πνευματικὸ ἄθροισμα τῆς «Ὀδύσειας» καὶ ἡ συνέχεια τῆς μελέτης τοῦ Φώτη Κόντογλου: «Τὰ ἀκλήβωτα Ἀρχέτυπα» καὶ καλὴ παρακολούθησι τῶν πνευματικῶν μας γεγονότων.

* Ἐκυκλοφόρησε τὸ 1ο φύλλω τοῦ περιοδικοῦ τοῦ κάμπου καὶ τοῦ θουνοῦ «Ἀγροτικὴ Φωνή» (Διευθυντὴς ὁ κ. Παῦλος Κριαρὰς), γιὰ τὸ ὅποιο θὰ ἐπαυέλθουμε.

* Στὸ 2ο φύλλω τοῦ νέου περιοδικοῦ «Τέχνη καὶ Ζωή» (Διευθυντὴς ὁ κ. Ἄρης Βενέτης) συνεργάζονται παλαιὸι καὶ νέοι λογοτέχνες. Τὴν κριτικὴν τοῦ βιβλίου κρατεῖ ὁ κ. Γερσίμιος Ἀμπάτης καὶ τοῦ θεάτρου ὁ κ. Γ. Φουνάρας.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΙΑΓΚΟΥ ΠΙΕΡΙΔΗ: «Ὁ Βελοῦδενίος Κοῦκος». Διηγήματα. Ἐκδότης Ἄριστ. Ν. Μαυριδῆς.

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗ: «Ὁ καθέννας γράφει τὴν ἱστορία του» καὶ ἄλλα διηγήματα.

ΚΩΣΤΑ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ: «Χινοπαρνά». Ποιήματα. Ἐκδοτ. οἶκος Μιχ. Ι. Σαλίβερου.

ΕΙΡΗΝΗΣ ΜΙΧ. ΓΑΛΑΝΟΥ: «Κόντρα στὸν ἀνεμο». Μυθιστόρημα. Ἐκδόσεις «Ἄετος» Α. Ε.

ΒΑΣ. Α. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: «Χρονικὸ τοῦ 43». Ἐκδότης Ἄριστ. Ν. Μαυριδῆς.

ΚΟΣΜΑ ΠΟΛΙΤΗ: «Τρεῖς γυναικες» Διηγήματα. Ἐκδοτ. Οἶκος «Ἄετος».

ΦΙΛ. ΚΑΤΣΙΠΗ: «Σθουσιές φλόγες». Ποιήματα. Ἐκδοτ. οἶκος Ἄριστ. Ν. Μαυριδῆ.

ΑΛΚΗ ΑΓΓΕΛΟΓΛΟΥ: «Ἐαρινὸ». Διηγήματα. Ἐκδόσεις «Ἄλφω».

ΑΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Χειρόγραφα εἶτε δημοσιεύονται, εἶτε ὄχι μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἐπιστρέφονται. Ἐπίσης χειρόγραφα ποῦ δὲν εἶναι τοῦλάχιστον μὲ μιλάνι γραμμένα δὲν διαβάζονται, ὅπως ἐπίσης καὶ γράμματα γραμμένα πάνω σὲ συνεργασίες.

κ. Γιάννην Β. Ἰωαννίδην. Ἐνταῦθα. Ἀπὸ τὰ τρία ποιήματά σας καλὸ καὶ θὰ δημοσιευτεῖ μὲ τὴ σειρά του ἢ «Γαλανὴ Σύνθεσι». Μὰ καὶ τ' ἄλλα δὲν ὕστερον πολὺ, ὥστε νὰ ἐλπίζουμε πᾶς νεώτερά σας θᾶναι πολὺ καλύτερα. Ὅσο γιὰ τὸ διηγημά σας θὰ σᾶς ἀπαντήσουμε σὲ προσέχεις μας φύλλω.

κ. Παν. Παπαρ. Ἀπὸ τὰ τρία σας ποιήματα καλύτερο καὶ θὰ δημοσιευτεῖ τὸ «Μικρὸ ἐωκλήσι».

κ. Β. Βάφναν. Πειραιᾶ. Τὸ ποιήμα σας ἔχει πολλὰ ἐλαττώματα. Κι' ἐξἄλλου στὴν «Φ. Κ.» δὲν δημοσιεύονται ποιήματα ἐναδημοσιεύματα, καὶ πολὺ περισσότερο νέων. Πᾶς νομίσσατε ἄλλοιῶς. Κι' ὕστερ' αὐτὸ τὸ μικρὸ σας γράμμα πρὸς τὸ περιοδικὸ, πάνω στὸ ἴδιο χαρτὶ ποῦ γράφτηκε καὶ τὸ ποιήμα; Τὰ βρῖσκετε ὄλ' αὐτὰ σωστά;

«Φ. Κ.»

ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

Γιάγκου Πιερίδη: Ο ΒΕΛΟΥΔΕΝΙΟΣ ΚΟΥΚΟΣ, Διηγήματα

ΔΕΝ τὰ ξαναῦρα πιά—τὰ τόσο γρήγορα χαμένα...Καθὼς κάθε φορὰ ποῦ γράφω στὸ πεζό, καὶ τώρα στριφογυρίζουν στὴ μνήμη μου στίχοι τοῦ Καθάφι. Μοῦ τοὺς φέρνουν τὰ διηγήματα τοῦ κ. Πιερίδη—τὸ τρίτο του βιβλίου—ποῦ τὸ διάβασα ἀόψω, μ' ὄλη μου τὴ φιλικὴ στοργή, τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν προσοχὴ μου. Ἀλλὰ ἀληθινὰ, δὲν ξαναβρίσκω πιά, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ, τὴ «Μοναξιά του».

Νὰ ἦταν ἄραγε τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ ἢ ἀπλῶς ἡ ἀδυναμία ἢ δικὴ μου, ἐκεῖνο τὸ παλαιὸ διηγημα, «τὸ τόσο γρήγορα χαμένο», τὸ τόσο γρήγορα διαβασμένο—κάπου θαρρῶ, στὶς σελίδες τῆς «Ἀλεξαντριῆς Τέχνης» καὶ πάλι διαβασμένο μέσα στὴν πρώτη του συλλογή; Ἐνας νεαρός ζωγράφος, φτωχὸ παιδί κι' ἀκόμα βιοπαλαιστής, αἰσθάνεται ν' ἀναῦνον μέσα του—μαζι—τὸ ταλέντο ποῦ τὸν σπρώχνει στὴ δόξα, μὰ καὶ τὸν ἔρωτα—μὲ μιὰ δρασερὴ γυναικούλα τῆς σειράς του—ποῦ τὸν σπρώχνει στὴν ἠδονή: τὴν εὐκόλην ἀσκήτην ἠδονή, ποῦ ἔρχεται φυσικὴ, σὰν τὸ φαγητό, καὶ ποῦ γίνεται συνήθεια, σὰν ὄλες ἄλλες. Ἀλλὰ τὸν ἀνάλογο χαρακτήρα εἶχε φαίνεται καὶ τὸ ταλέντο τοῦ νέου. Δὲν ἦταν κι' αὐτὸ παρά μιὰ ἐρασιτεχνία ἐπάνω στὶς ὄρες τοῦ κειφιῦ—κ' ἐκείνος, ἀθελήτᾶ του βέβαια, δὲν εἶχε μεγαλοποιήσει. Κι' ὅταν στὸ τέλος, διώχνει τὴ γυναῖκα, γιὰ ν' ἀφοσιωθῆ στὴν Τέχνη, τότε αἰσθάνεται—αἰσθάνεται, γιὰτὶ ἀκόμη δὲν τὸ καλοκαταλαβαίνει—πᾶς ἔμεινε μόνος... Μόνος. Μαζι μὲ τὴ γυναῖκα, ἔφυγε κ' ἡ ἔμπευσσι.

Αὐτὸ τὸ δράμα τῶν μικρῶν καὶ τῶν μέτριων τὸ δράμα τὸ σιωπηλὸ ποῦ δὲν πηγαίνει πιὸ βαθειὰ ἀπὸ τὴ θλιμένη ἀπορία, ἀπλᾶ δοσμένο, δοσμένο σχεδὸν ἀπρόσεχτα—μὲ μεγάλες γραμμές, κι' ὄχι μὲ τίς τραγικὲς των ἴνες—ἦταν τὸ θέμα τῆς «Μοναξιάς» τοῦ κ. Πιερίδη. Ἀλλ' ἂν ἡ δικαίωσι ἐνὸς ἔργου τέχνης εἶναι ν' ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀναγνώστη ἢ τὸν θεατῆ, ὁ συγγραφεὺς του τὴν εἶχε, νομίζω, πετύχει. Τάχα γιὰτὶ νὰ μὴν ἦμιον ἐγὼ ἐκείνος ὁ ἄμουσος, ὁ φαντασιόπληκτος ζωγράφος ποῦ ἀγωνίζετο νὰ σπρώξει μακριὰ του ἓνα φιλήδονον ἔρωτα—ἀπὸ τὸν ὅποιον ὄμως, δίχως νὰ τὸ ξέρει, ἀντλοῦσε τὰ πάντα, ἴσα μ' αὐτὴν τὴ δύναμη τῆς δημιουργίας;

Δὲν τὴν ξαναβρῆκα λοιπὸν τὴ «Μοναξιά» τοῦ κ. Πιερίδη ἀνάμεσα στὰ πέντε μεγάλα διηγήματα τῆς νέας του συλλογῆς. Βρῆκα ὄμως πολλὰ ἄλλα στοιχεῖα, ἀγαπητά μου κ' ἐκεῖνα καὶ γνώριμά μου' βρῆκα

πρὸ πάντων, τὴν ἀτμόσφαιρά του—ποῦ εἶναι ξεχωριστὴ.

Ἡ ρεαλιστικὴ ἀτμόσφαιρα ποῦ ξεκινᾶ ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Δημοσθένη Βουτυρά, ἀποχτᾶ ἓνα καινούργιο θέλγητρο ὅταν ἡ Ἀλεξάνδρεια μᾶς τὴν ξαναστῆνει πίσω. Ὁ κ. Πιερίδης στάθηκε πρῶτ' ἀπ' ὄλα διηγηματογράφος ἀλεξανδρινός. Ἐπειτα, πολιτογραφήθηκε, βέβαια ἀθηναῖος. Μὰ τὸ ἔργο του δὲν ἄλλαξε. Ἀθηναῖος στὴν Ἀλεξάνδρεια, Ἀλεξανδρινός στὴν Ἀθήνα.

Στὸ «Βελοῦδενίω κοῦκο» βρίσκονται μὲ τὰ ὀνόματά τους,—εἶν' ἀληθια—ἡ ὄδω Χαλκοκονδύλη, ἡ πλατεῖα Κάνιγγος, τὸ ζαχαροπλαστεῖο τοῦ Μπενίτσα... Ὅμως δὲν μπορῶ νὰ πῶ πᾶς τὰ νοιώθω ὄλ' αὐτὰ κάπως κοντά μου κάπως πιὸ ἀκριβολογημένα ἀπὸ τὸν ἀνώμωμον ἐκεῖνο, τὸν ἀγεωγράφω δρομάκο τῆς ἀλεξανδρινῆς τοῦ «Μοναξιάς». Ἀντίθετα, στὸν «Ἄλλω» καὶ στὸ «Φταεῖ ὁ καιρός», τὸ περιβάλλον εἶναι, καθαρὰ, ἡ ἀλεξανδρινὴ παροικία. Ὁ «Κύριος Πρόεδρος» μοιάζει κι' αὐτός, σὰ μιὰ νοσταλγία τῆς. Μόνον οἱ «Δυὸ μουῦργοι» δὲν ἔχουν καμμιά τοπογραφικὴ ταυτότητα. Ἀλλὰ τί σημαίνει; Στὴ Νεοελληνικὴ Πεζογραφία σπανίως βρίσκονται τοπογραφικὰ στοιχεῖα ἄνομασμένα. Μὰ ποῖός θὰ πῶ πᾶς εἶναι κι' ὄλος διόλου ἄφαντα; Ὅχι τὸ κάθε ἔργο μπορεῖ νὰ πατριδολογηθῆ, νὰ βρεθῆ ἀπὸ ποῦ μᾶς ἦρθε. Ἀλλὰ τὰ διηγήματα τοῦ κ. Πιερίδη εἶναι ἀπὸ τὶς ἐξαιρεσίες. Αὐτὰ δὲν ἔχουν πατριδα. Ἡ πατριδα τους εἶναι κινήτῃ, ἀστάθμητῃ; Ὁ συγγραφεὺς μᾶς μιλεῖ ἔξωφρα γιὰ «προσεστῶς», μεταφέροντάς μας ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ λόγου χάρις ὅπου νομίζαμε πᾶς βρισκόμαστε, στὴν Ἀλεξάνδρεια ἴσως μὰ γιὰτὶ ὄχι καὶ στὸ Πόρτ-Σαῖτ; ἢ στὸ Σουδάν; ἢ στὴν Ἀμερικὴ; ἢ κι' ὅπου δήποτε ἄλλο ὅπου ὑπάρχουν Ἑλληνες; Ὁ κ. Πιερίδης εἶναι ἀληθινὰ, ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐλληνικοῦ μικροαστικοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ ἔλληνας τὸν δημιουργεῖ παντοῦ ὁ λόγυρά του—εἶτε ντόπιος εἶναι, εἶτε μετανάστης. Λίγω μακρύτερα ἀπὸ τὸ «δέντρο μὲ τὸ διχαλωτὸ κορμί», τὸ «κεντημένω στὸ ἐργόχειρο τοῦ ἀντικρουτοῦ τοίχου» (σ. 89) ἴσως νὰ βρῖσκεται ἡ γέφυρα τοῦ Μπροῦκλιν καὶ τὸ ἴδιο «φεγγαρισίω φῶς» ποῦ μπαίνει νὰ ὑπάλληλοι' κι' ὁ ἓνας ποῦ ριψοκινδυνεῖι κάπως περισσότερο μέσα στὴν περιπέτειά καὶ σ' ὄνειρο, εἶναι ἀπτεαῖον. Τὸ ἀγνωστο μὲσα στὴ μικροαστικὴ σφαῖρα, δὲν μπορεῖ παρά νᾶναι τὸ ὑπόπτο, τὸ ἔνοχο, τὸ κολάσιμο.

Ἀντίθετα μὲ σχεδὸν ὄλη τὴν νεώτερη—καὶ προπάντων τὴ νεώτατη—πεζογραφία, ὁ κ. Πιερίδης μένει πιστός στὸ μῦθο. Προσέχει τὸ μῦθο δὲν θὰ διαπεράσουν τὸ στεγανὸ μι-

κροαστικὸ πλαίσιο, τὰ κουρινάκια τῆς φράσης, τὰ κατεβασμένα στόρια τοῦ αυτοκινήτου ποῦ φέρνει τὴν Ἑλένη ἐξω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ θέσι, ἄλλη, δὲν ὑπάρχουν ἐνδιαφέροντα ἄλλα, παρά γιὰ τὸν ἄγνωστο μὲ τὸ βελοῦδενίω κοῦκο ποῦ κάνει τὰ γενναῖα φρονεμάτα καὶ τὶς παράτολμες ἐρωτικὲς χειρονομίες, παρά γιὰ τὸ σκῦλλο τὸ Μίρκο καὶ γιὰ τὸν Τάσο τὸν ἐμποροῦπάλληλο, παρά γιὰ τὴν Τούλα καὶ τὸν Ὀρέατῃ.

Στὴ διάμετρο τοῦ μικροαστισμοῦ δὲ χωροῦν πράγματα πιὸ μεγάλα ἀπὸ τὴ «γλυκειὰ ζάλη» ποῦ κατέχει τὴν Ἑλένη στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ ἔξω, ἀπὸ τὰ πειράγματα τῆς Φρόσω στὸ σκυλί τῆς, ποῦ πηγαίνουν, πλάγια, στὸ νοικάρη τῆς, ἀπὸ τὸ πάθος, ἔστω τοῦ Θύμιου, νὰ φορέσει τὴν ἐπίσημη προξενικὴ στολή, διωρισμένος σὲ ὅποιονδήποτε ἐλληνικὴ παροικία. Δὲν ὑπάρχει καμμιά παραφορὰ, καμμιά παραίσθησι, καμμιά «φυγή» μέσα στὸν μικροαστικὸν κοσμοπολιτισμὸ. Ρεαλιστῆς ἀπιογραμμᾶτιστος, ζωγράφος τῆς ζωῆς καὶ ὄχι κήρυκας, ὄχι προφήτης τῶν πεπωμένων τῆς, ὁ κ. Πιερίδης ζυμώνει τὴ φτώχεια μὲ κάποια γλύκα, ἐναλλάσσει τὴν ἀνησυχία τῆς μὲ τὴν ἠδονή. Ἐχουν κ' οἱ ταπεινοὶ τοῦ τῆν μικρο-εὐτυχία τους, τὴν ἀνακούφιση τῶν συμβίβασμῶν, τὴν οἰκονομία κάποιων λύσεων... Ἄφοῦ ἔφυγε ὁ Μῆτσος, ἄς εἶναι ὁ Τάσος. Μιά στολή ποῦ δὲ θὰ φορεθῆ στὸ Προξενεῖο, ἄς φορεθῆ στὶς Ἀποκρίεις... Μὰ τίποτε περισσότερο. Τὰ πρόσωπα του εἶναι γεμάτα θετικὴ, τετράγωνη πείρα, τὴν πείρα τῶν ἀπῶν πραγμάτων. Ἰκαὶ τὸ ὅτι ἀνάμεσα στὴν ὄριμότητά τους,—τὴ φυσικὴ ὄσο καὶ τὴν πνευματικὴ—δὲ βρίσκονται ποθενὰ ἓνα κορίτσι—μόνο δυὸ ζωντοχῆρες, ὅπως ἡ Φρόσω καὶ ἡ Τούλα, καὶ μιὰ μεγαλοκοπέλλα ἀρσθωνιασμένη, ἡ Ἑλένη—δὲ εἶναι βέβαια καὶ τοῦτο χωρὶς κανένα λόγο.

Οἱ τύποι τοῦ κ.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΑΧΙΝΗ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

Ναπ. Παπαγεωργίου: Ο ΠΑΡΑΔΟΞΟΣ ΓΚΟΖΛΟΣ κι' άλλα διηγήματα. 1943

ΕΝΑΣ δοκιμασμένος τεχνίτης, που από καιρό έχει συμπληρώσει τη μαθητεία του στο εργαστήρι του πεζού λόγου, παρουσιάζεται τη χρονιά τούτη προσηρόντα στη διάθεση και την κρίση του αναγνώστη έναν τόμο διηγημάτων. Πρόκειται για τον «Παράδοξο Γκόζλο» του κ. Ναπ. Παπαγεωργίου, μία διηγηματική συλλογή, που συνεχίζοντας, όπως σημειώσαν οι κριτικοί του, την ίδια ακριβώς προσπάθεια που άρχισε με τα προηγούμενα βιβλία του, «Ανάμεσα στους ανθρώπους», «Ο Μπαμπάς Αφασίας» και «Τό μάγο στί-», δίνει ωστόσο φανερά δείγματα ενός πεζογραφικού ταλέντου ιδιότυπου, που ακολουθώντας όπωσδήποτε, μα αρκετά από μακριά, κάποιες ξενικές επιδράσεις, κατόρθωσε ύστερα από την επίμονη συνέχιση της περιγραφής ενός δμιου σχεδόν και συγγενικού ψυχικού κλίματος, να επιβάλλει στη συνείδηση του αναγνώστη μια σταθερή προσωπικότητα.

Αναμφίβολα πίσω από τα δέκα αυτά διηγήματα του τόμου αισθάνεται κανείς άχνόθωρη μα και δεσποτική την παρουσία του Knut Hamsun. Η πολύμορφη και πολύπλευρη πεζογραφία του σκανδιναυού αυτού συγγραφέα, μεταφρασμένη πλατύτα στη νεοελληνική γλώσσα, αποτέλεσε εύκολη πνευματική τροφή για μια ώριμη κατηγορία αναμικτών πεζογράφων μας, που θέλοντας όπωσδήποτε να χορτάσουν την πεινασμένη από γόνιμες και δημιουργικές ουσίες πένα τους, κατάφυγαν σ' αυτόν, μεταφέροντας στον τόπο μας ένα κακοκρυμμένο κι' άπεποσίωτο κατασκευασμα. Ολάκερη ή πολυσύνθετη πεζογραφική προσωπικότητα του Hamsun, διαλύθηκε στη συνείδηση των πεζογράφων αυτών, κι' από το πολύπλευρο έργο της μεταγράφησης στη γλώσσα μας μία μόνη πλευρά. Η φυσιολατρική, ή αλητογραφική, ή ψυχογραφική, ή λυρική, ή έρωτική, ή ήθογραφική πλευρά του Hamsun, άκόμη κι' ή ιδιαίτερότητα των έκφραστικων του τρόπων—και τούτο ήταν το χειρότερο και το πιο αξιολογικό σημείο—άσκησαν τόσο κυριαρχική επίδραση άπάνω τους, που έχασαν την, ύποτιθέμενη, προσωπικότητά τους, καταφεύγοντας σε μίαν έξωτερική μίμηση άξιοθρήνητη. Ωστόσο τούτα με κανένα τρόπο δεν πρέπει να θεωρηθούν πως λέγονται για τον κ. Ναπ. Παπαγεωργίου.

Μόνιμο σχεδόν ψυχικό κλίμα στην πεζογραφία του Hamsun είναι ένας έρωτας άνικανοποίητος. Οι χαμοσυνικοί ήρωες όλοκλητάται από τ' άκαθόριστα όρματα μίας ξέφρενης και ξεστρατισμένης από τη χρυσή

γραμμής της ίσορροπίας φαντασίας, πάσχουν, ύποβάλλοντας τον εαυτό τους σε χίλιες δυό ψυχικές και συναισθηματικές περιπέτειες. Καθώς είναι δνειροπαρμένοι, νοηρά ευαίσθητοι κι' άπογοητευμένοι από την πραγματικότητα, πετούν ελεύθερα σε μίαν άτμόσφαιρα ιδεατή, μην έχοντας τη δύναμη και την ικανότητα ν' άντικρύσουν κατάματα τη ζωή. Τά συναισθήματά τους είναι άμετρα και πληθωρικά, ή ιδιοσυγκρασία τους έκρηκτική κι' έξομολογητική. Ζούν τ'ό πάθος τους, που πάντοτε σχεδόν είναι πάθος έρωτικό, έντατικά και τ' έξωτερικεύουν με παράδοξους τρόπους, άνεξήγητες χειρονομίες, όδυνες κραυγές ήμως στο βάθος κανείς άλλος δε φτάνει για την άνικανοποίησή τους παρά αυτοί οι ίδιοι. Τό ίδανό τους δνειρο ίσως νά μπορούσε να πραγματοποιηθεί άν δεν παράδερναν άλλοπρόσαλλοι κι' άκατανόητοι, παράφοροι και παράδοξοι. Γιατί έτσι παίρνουν μίαν άδύναμη στάση άπέναντι στο φαινόμενο της ζωής, μιά στάση που τους επιβάλλεται από τ'ό χαρακτήρα τους και βρίσκεται σε άπόλυτη συνέπεια κι' αυτόν, μιά που τούς έμποδίζει έπώδυνα νά ικανοποιήσουν τ'ό έρωτικό πάθος τους και νά γευτούν τη γλυκειά χαρά της ικανοποίησης.

Από τ'ά χαρακτηριστικά αυτά της ιδιοσυγκρασίας των χαμοσυνικών ήρώων πολλά θά μπορούσαν, άν τηρηθούν άσστηρά οι άναλογίες, να ειπωθούν και για τ'ά πρόσωπα τού κ. Ναπ. Παπαγεωργίου. «Ο παράδοξος Γκόζλος» λ. χ., ή «Φιλομήλα», «Τό ζωντόβολο»—άσχετα με τ'ε διαφορική τ'ό καθένα άξια του—φέρνουν άβελα στο νού την παρόμοιαν άτμόσφαιρα και την άνάλογη συμπεριφορά των ήρώων του Hamsun. Οι άνεξήγητες λογικά πράξεις του Γκόζλου, τ'ά άπόμενα και βίαια φερσίματα του έραστη της Φιλομήλας, ή όλη καταθλιπτικά όδυνηρή άτμόσφαιρα του «Ζωντόβολου», θά μπορούσαν τ'ό ίδιο φυσικά ν' άπαντηθούν και σε μία σελίδα του Hamsun. Μά και σ' άλλα διηγήματα, μεμονωμένα περιστατικά έλλκουν βέβαιη την καταγωγή τους από την π. χ. τ'ό δνειρο μίας ποθεινής γυναίκας από τ'ά δυό άλητοπαίδια στους «Βασταχιήδες», τ'ό ειδύλλιο στην «Καρποφόρα γή», ή χειρονομία του άνθωπόλη—γνήσιου χαμοσυνικού τύπου—στο «Παθιασμένο πόδι».

Ωστόσο οι ήρωες του κ. Ναπ. Παπαγεωργίου δεν είναι τόσο ποιητικά ανεπαρκείς—άν εξαιρέσουμε τ'ά τρία πρώτα διηγήματα που άνάφερα—ούτε βρίσκονται σε μίαν άδιάκοπη λυρική έξαρση, ώστε νά διακρίνονται σαν πρόσωπα καθαρά ποιητικά, με παράλογα βίβια κι'

άπροσδόκητες χειρονομίες' είναι περισσότερο γήινοι και πολλοί απ'αυτούς, άντιδρώνται σε μίαν άδύναμη πλευρά του εαυτού τους, βρίσκουν την ικανοποίηση στο πάθος τους. Τά πρόσωπά τους, γενικά, μετεωρίζονται άνάμεσα σε μίαν πραγματικότητα ζωντανή, μά περιβλημένη με την άτμόσφαιρα του άπιθανου και τ'ό παράδοξου και σ' ένα δνειρο ίδανικής ζωής ποθεινό, μά δυσκολοπλησίαστο. Αν μερικά βρίσκουν την πραγματική ένσάρκωση και όλοκληρήση των όνειρων τους, τ' άλλα ζούν με τ'ό μικρό άπόθεμα μίας γλυκειάς προσμονής.

Τό γενικότερο χαρακτηριστικό που προσδίνει στα διηγήματα του κ. Ναπ. Παπαγεωργίου μίαν ευδιάκριτη χαμπουνηκή άτμόσφαιρα είναι τ'ό ελεύθερο συνταίριασμα του λυρικού με τ'ό έρωτικό στοιχείο, όργανωμένο κατά τέτοιο τρόπο, που νά όδηγή τους ήρωές του σε άναπάντεχες ψυχολογικές καταστάσεις. Γιατί τ'ό ουσιαστικό περιεχόμενο των διηγημάτων αυτών περιστρέφεται γύρω από μιά τέτοια άπροσδόκητη και άναπάντεχη ψυχολογική κατάσταση, μιά κατάσταση που άπομακρύνει τ'ά πρόσωπά τους από τόν γύρω μας γνώριμο κύκλο των λογικά ίσορροπημένων άνθρώπων, και τους προσδίνει μίαν άλογη—και συχνά ίσως μιά παράλογη—ύπόσταση.

Απ' όλα όσα σημειώσαμε π'ό πάνω, ίσως σχηματίσει κανείς τη λαθεμένη έντύπωση πως ό κ. Ναπ. Παπαγεωργίου, πλατύτα έπηρεασμένος από τ'ή δυνατή προσωπικότητα του Hamsun, έχασε μέσα σ' αυτήν τη δική του. Όμως τούτο δε θάταν ούτε σωστό ούτε δίκαιο. Ό συγγραφέας του «Παράδοξου Γκόζλου» κατορθώνει συχνά—και τούτο τ'ό δείχνουν καθαρά πολλά από τ'ά διηγήματά του—νά διαφυλάξει την ιδιότητά του. Όμως π'ό φανερά διακρίνεται τούτη στο διήγημα «Σάτυρος ό τάδε», όπου έκτός από τ'ό έρωτικό και ψυχολογικό στοιχείο και άκριβώς χάρη σ' ένα άβίαστο, αβόρημο και δυνατό συνταίριασμα μαζί τους προβάλλουν χαρακτηριστικά πρωτοφανέρωτα: μιά άσυγκράτητη σεξουαλική όρμη, ένα πρωτογονικό κυμάτισμα της άνθρώπινης σάρκας, μιά ένταση ζωής πληθωρικής. Δεν άντέχω στον πειρασμό νά μεταφέρω έδώ από τ'ό διήγημα τούτο ένα άπόσπασμα: «Είταν τόσο παιδι άκόμα, δε μάντεθε την αίσθησή σου που θά κυλιόταν, μπορεί νά μ' άγαπούσε κιόλας, νά μην ήθελε να με κακοκαρδίσει, νά με ποθούσε κι ή ίδια—τ' άγέρινα φιλά της με βεβαίως άνερα—με τόν άνό τόν

(Συνέχεια στη σελ. 112)

ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΘΕΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑΤΑ

Τό Θεοτιθάλ "Ιφεν, που άναγγέλει τ'ό θέατρο Τέχνης και που τ' αρχίζει με τούς «Βρυκόλακες», άποτελεί για την ώρα τ'ό πιο αξιολογικό γεγονός της φετινής θεατρικής μας κίνησης. Όχι μόνο γιατί ό θίασος αυτός έταξε σκοπό του νά υπηρετήσει με ταλέντο, μ' εδουκρία, με θυσίες και με τόλη λαμπρή την ύψηλη τέχνη, αλλά και γιατί ό ένθουσιασμός κι' ή συγκίνηση του άθηναϊκού κοινού γι' αυτήν την εργασία άποτελούν την πιο άουζήτητη διαπίστωση ότι τ'ό κοινό μας πήρε συνείδηση και προβιθάστηκε. Με τις ψευδείς παραστάσεις και με τη θεατροφιλική όρμη που προκαλούν, τ'ό θεατρικά της πλατείας Γεωργίου Καρότου γίνεται για όλους μας ένα πεδίο άπροσδόκητης αίσιοδύσης. «Ότιδήποτε κι άν συμβεί από δω κι ύστερα, έστω κι άποτυχίες, έστω και καλλιτεχνικά πελαγώματα, ότιδήποτε κι άν γράψουν, κάνουν ή ποδυ ό παλιπαίδες θεατρικοί μας ραχάπτες, ό θίασος αυτός θά είναι ή φωτεινότερη περίοδος που γνώρισαν στις πολεμικές μέρες μας. Συνέθεκαν οι έργάτες του με τις μέρες αυτές και με τις καλλιτεχνικές λαχτάρες τού λαού μας. Δέ γυρήμεν νά τόν ταπεινώσουν κολακευόντάς τον, ούτε θελήσανε νά πιστέψουν στον ξεπεσμό του, ό που πλειοδοτούν άλλα θέατρα. Τού έγραψε: «Πιστεύουμε στην ευγένεια, στη σοφία σου, στο αίώνιο κι άκατάλυτο πνεύμα σου. Μοχθήσαμε νάρθομε στο δικό σου ύφος!». Μ' αυτήν την πίστη δουλέψανε και ή έπιτυχία τους, τ'ό θάρρος τους άνταμιώδεται από τόν κόσμο, τόν άληθινό κόσμο τού θεάτρου που τρέχει στις παραστάσεις τους και χειροκροτεί έξαλλος. Άναγνωρίζει τούς συνοδοιπόρους του στο μεγάλο όρμη του πολιτισμού, της καλλιτεχνικής άξιοπρέπειας και τού πνευματικού άγώνα. Μέσα στην καλαμπουρεία ικανοποίησης, στη σάχλα, στην ήλιθια τεμπελιά και στον άνεδαφισμό μας, έρχονται οι άνθρωποι αυτοί και μ'ας μεταφέρουν σ' άλλον κόσμο. Απ' τ'ή σύμβαση της μουγής ζωής μας σε μιά παραπέρα πραγματικότητα. Σ' ένα έξοπασμα τόλης, όπου δε φοβούνται νά κάνουν και λάθη. Γι αυτό ιδιαιτέρα τούς θαυμάζω: π'ό δέν φοβούνται κι νά κ'άνουνε λάθη!

Η άγάπη της όμορφιάς και τού άνώτερου είναι μέσα τους τόσο δυνατή ώστε δε σκιάζονται την άποτυχία. Όχι ή χλεύη, ούτε ή άδιαφορία, ούτε οι κριτικοί άρτηριοσκληρούτες κερανοί, ούτε κι αυτή ή ίδια ή καταστροφή και τ'ό γκρέμισμα τού προμάχου.

Ετσι παντοίς κα' όλες τις εποχές δουλέψαν οι μεγάλοι καλλιτέχνες. Παίζουν τη δική τους τύχη στο μεγάλο παιχνίδι τού καλύτερου. Μπορεί οι ίδιοι να θυσιαστούν—και σχεδόν πάντα θυσιάζονται—γιατί είναι οι άσυμβίβαστοι πρωτοπόροι. Μπορεί νά τσεκιστούν. Δέ φοβούνται. Η μεγάλη μέσα τους ένδραση, ή πίστη, τούς λέει πως θάρθουν άντρο άλλο κι' ή πραγματώση τού μεγάλου έργου τότε θα γίνει. Και θά γίνει μόνο έπειδή στάθηκαν άνάμεσα στην καλοσύνη και στην έχτριπτα τού κόσμου, άνάμεσα στο φως και τ'ό σκοτάδι, αυτοί που έζιραν νά τολμήσουν και νά θυσιαστούν για την Άνάγκη της Τέχνης. Οι άλλοι, οι φρόνιμοι, οι ηλιθιές τού τάχα τέλειου, τού τάχα άλάνθαστου, τού τάχα πολυτέλους, τού τάχα άρτιου, είναι μικροαστούληδες που πάντα θά μέινουν έξω από τ'ό νόημα τού άγώνα κι έξω από τ'ό χάλο της ζωής. Θά καταφύγουν στις κάθε είδους άκαδημίες, στο λαπαδισμό, στην πασαδική σιγουριά, στην ευδαιμονία της μικρότητας και στα χρυσοποικιλια μηδενικά. Όχι όμως στην Ιστορία...

Με την έκ των προτέρων έξασφάλιση της έπιτυχίας δεν εκκίνησε κανένας πολιτισμός. Κανένας μεγάλος καλλιτέχνης.

Με τ'ό θάρρος, με την άφοβία πως ό μόνος θά είναι τραχός και πιθανή ίσως ή άποτυχία, με τη λαχτάρα και τ'ή φλόγα της άτομικής τους θυσίας, εκκίνησαν οι πιο μεγάλοι άνθρωποι αυτοί έδώ τού κόσμου. «Ε-

τσι, πέρασε από αιώνα σ' αιώνα, από γενιά σε γενιά, από άσυμβίβαστους σε άλλους σερπέντες άσυμβίβαστους ή μεγάλη λαμπάδα που κάτωθι της στεκόμαστε και τώρα άκόμη όρθοί.

Για τούτο τ'ό θέατρο αυτό της Τέχνης, τ'ό Έλληνικό μας, έκει στην πλατεία τού Γεωργίου Καρότου, με τούς νέους του άνθρώπους, μ' αυτούς που τού παραμύθιο πιστοί, σ'α για νά ταπεινώσουν και νά βάξουν άνάμενο τ'ό σίδερο πάνω στα μέτωπα, στις κουτές κουτρες των άλλων, των δειλών τού λιποτάχτησαν και φύγαν, τ'ό θέατρο αυτό, τ'ό νέο, θά παραμείνει μιά έγγωση για τ'ό καλλιτεχνικό θάρρος και την όργάνωση της καινούργιας γενεάς μας. Ζωντανό άκόμη, μπαίνει και περπατά μέσα στην Ιστορία.

Κι ό "Ιφεν, ό άγέραςτος "Ατλαντες δλόκληρου τού σύγχρονου θεάτρου, πηγαίνει μωζί τους περιφιμα.

Δεν μπορούσαν νά κάνουν πιο έπιτυχημένη έκλογη.

Μού έτυχε να δω τούς «Βρυκόλακες» με τόν Έρμέτε Τζακόνι και τόν Πιτόφ στο ρόλο, τόν τρωμαχτικό ρόλο τού Όσβάλτου. Δημιουργίες τού βάλαν σταθμούς, άγάπη, κι ευγένεια, και μούση από τ'α περμαμένα μου. Άναμνήσεις που μ' άκολουθούν πάντα, παρήγορες, μεστές από ένθουσιασμό και στοργή. Αύτοι οι δυό, στάθηκαν από τις άδολες χαρές που δοκίμασα στο θέατρο.

Πώς είταν τώρα ό Κούν στο ρόλο τού Όσβάλτου;

Είταν, κατά τ'ή γνώμη μου, άπόλυτα κυριεμένος από την ψευδική πειθή. Άγαπούσε, ζούσε, σφριούσε μέσα σ' εκείνη την άτμόσφαιρα τού δραματικού όστρου. Έχω μόνο νά παρατηρήσω πως στη σύνθεση τού ρόλου του δεν ύπηρε ή άπαιτούμενη γραμμή της ένότητας. «Ο τύπος τού Όσβάλτου, από τ'ή πρώτη στιγμή, είναι ό τύπος τού άρρωστου, τού καταδικασμένου, που λαχταρά τ'ή χαρά της ζωής και που δεν μπορεί (και τ'ό ζαίρει) νά τ'ή φτάσει. Είναι διαλυμένος, πριν άκόμη άρχισι τ'ό έργο. Όπως σ' όλους τούς μεγάλους θεατρικούς ή μυθιστορηματικούς τύπους, ύπάρχει ή προστορία του, ύπάρχει τ'ό «παρελθόν», πριν άκόμη άνοιξη ή αλλαία, πριν άρχισι τ'ό πρώτο κεφάλαιο τού μυθιστορήματος. «Ο Όσβάλτος ζαίρει τ'ήν καταδίκη του, πριν άκόμη βγει στή σκηνή. Κι όμως ό Κούν, όταν ευφραίνεται έμπρός μας είναι γεμάτος ύγεια. Είναι ένας δυνατός νέος που θά μπορούσε νά πάρει και πρωτόθλημα στο φούτμπολ, στο τένις, άκόμη και στην πύλη. Νομίζεις πως τ'ό κρατάει μουσικό τ'ό δράμα του, όπως και σ' άστοιμοτικά βιβλία, για νά μ'ας τ'ό αποκαλύψει άργότερα. Αυτό μού φαίνεται πως είναι λάθος. Είναι άρρωστος με διαλλειψεις άδικαιολόγητες. Και άκατανόητες. Μερικές χειρονομίες προς τόν αυχένα του, τ'ή άρα που έρακούεθαι νά μιλάει χαρούμενος και πρωταθλητής, δεν μπορούνε νά μ'ας πείσουν. Μ'ας πείθει όμως βαθιά, και μ'ας συγκινεί, και γεμίζει δάκρια τ'ά μάτια μας στις τραγικές στιγμές.

Έκει φτάνει τούς μεγάλους ήθοποιούς που άνάφερα. Υστερεί και λαθεθεί στη σύνθεση. Ξαφνικά όμως γίνεται Ισάβιος τού δράματος στις σκηνές της όξύτητας. Η Κα Βάσος Μεταξά, στο ρόλο της Έλένης "Αλθιγκ, της μητέρας, κρατά έναν έσωτερο πόνο. Πάσχει από τ'α πριν και πάσχει για τ'α μετά. Η μέσα της τραγωδία κάπου κάπου κυριαρχεί, υλικά, σ' όλόκληρο τ'ό σκηνικό χώρο και φτάνει, ήθικά, ως τ'ό πιο μακρινά βάσανα τού κάθε θεατή. Ωστόσο, στην πλαστική της υπόκριση, στην έξωτερική μορφή που δίνει, στην κίνηση, από τ'ό υποδοστο μέχρι κεφαλής, έχει ένα κούνημα συνεχές, ένα είδος δερβιακήνης τρεμούλας που ένοχλεί. Καταστρέφει τ'ή συγκίνηση, σε πράξεις τρείς. Τόν Πάτωρα Μάντερν τόν υποδύεται ό κ. Καλλέρης. Όντας πάντα ό ίδιος, σ' όλους τούς ρόλους, έχοντας έναν άνυπόφορο στόμφο φωνής, μίαν έρθρωση τέλεια άριστοχού μεθότη, βρίσκει έδώ τ'ό ρόλο του. Είναι ό πα-

πας. Παίρνει πάνω στην πλάτη του, όλη τ'ή όργη τού "Ιφεν ένάντια στην ψευτιά και τ'ή δειλία. Άφομοιώνεται πιστά, στεγανά, άν μπορεί κανείς νά πει, με τόν άνθρώπο του. Έπιτυχία σπάνια κι άξια άνεπιφύλακτου έπαίνου.

Ο Γιάγκοπι Έγγκοτραντ, τ'ό κακό πνεύμα, ό παρείασας, ό δαίμονας από τ'α παρασκήνια, ό ταπεινός και καταφρονεμένος που φέρνει τις καταστροφές, είναι ένα από τ'α πιο πραγματιστικά πρόσωπα. Υστερα από τις άνώτερες ιδέες, τ'α προβλήματα, τις ύψηλες άναγκήσεις, αυτός είναι ή άφορμή της ψευδικής προσγείωσης. Ένα από τ'α θεατρικά κόλπα τού νορβηγού δεισιτέχνη. Μας τόν άποδίδει ό κ. Βασίλης Διαμαντόπουλος. Μ'ας έκφράζει τ'ή δυσκολία του νά περπατήσει, τ'ή χαλότητά του, και περπατά διαρκώς. Από τ'ή μίαν άκρη ως τ'ή άλλη τ'ήν σκηνής, αυτός ό ταπεινός άνθρώπος (ούτε νά καθήσει τολμά κι όταν άκόμη τού τ'ό ζητάει ή Κα "Αλθιγκ) σ'α νά βρίσκεται σε χοροστάσι, σ'α σε δημόσια έπίδειξη χαλότητας. Ένας άκάθιστος κι άκούρατος χαλός! Παράλληλες χειρονομίες, τόνοι φωνής, μορφομοί που ταξιδεύουν, πάντα χαλαινόντας έκ Ρωσίας, από τ'ό Σμερδιακόφ, ως τόν Καζιμόνο και τ'ό Ριγκολέτο της Γαλλίας! Προς τί τ'ά τόσα ταξίδια; Είναι ένας ήθοποιός νέος που έχει άναντήρητα σκηνικά χαρίσματα. Πρέπει νά τ'α καταλάβει, νά νιώσει τόν εαυτό του και νά τόν χρησιμοποιήσει δημιουργικότερα. Και σμυνότερα.

Στ'ό ρόλο της κόρης του, είδαμε μιά καινούργια ήθοποιό, τ'ήν Κ. Λεβαντή, Είναι άπροσδόκητη... Πριν τ'ής ώρας, έχει κληρονομήσει όλα τ'α ελαττώματα τού έψ έργου πατρός της. Και άλλα άκόμη τ'ήν περιόχθη. Μιά νεαρή κιωτός των θεατρικών μας άμαρτιών, κάθε ήλικίας. Και με τόν κινηματογράφο για συμπλήρωμα. Είναι ή μεγάλη άνορθογραφία της παράστασης. Πρέπει νά άποσυρθεί από τ'ό θέατρο και νά πάρει μαθήματα άκόμη πολλά, συνοδευμένα από άλόπητη μέχρις αίματος μαστίγωση! Από πρώτας μέχρις έσπέρας.

Τό ίδιο μπορεί νά πει κανείς και για όλόκληρο τ'ό θίασο "Αργυροπούλου που μ'ας παρουσιάζει τόν «Έχθρο τού Λαού» τού "Ιφεν. Τούς συχαίρωμασε όλοκαρδα γιατί διαλέξανε τ'ό σωστό αυτό έργο, πόρχειται συνέχεια στην ψευδική παραγωγή. Η έκλογη τιμάει και τ'ό διευθυντή και τ'ό διασάρχη. Άλλά γιατί τολμήσανε νά τ'ο παίξουν; Αύτός ό θίασος... Είναι άξιος θανάτου, ύστερα από πολλά βασανιστήρια. Και κατ'οφωτία, μεγάλη κι έξελιστήρια.

Τους «Βρυκόλακες» τούς έχει μεταφράσει ό κ. Βάσος Δασκαλάκης. Μιά εργασία που είναι ένα άπόχημα και μιά νίκη της πεζογραφίας μας.

Τόν «Έχθρο τού Λαού», τόν μετάφρασε ό κ. "Αργυρόπουλος, σ'α νά έπρόκειτο για μετάφραση άλλόγλωσσας φάρσας. Όπου ρωτιέται κανείς αν βρισκόμαστε έμπρός σε άφέλεια παθολογική ή σε τυφλότητα άνίατη.

Όστόσο, ξαναλέω πως χρειάζεται συγχαρητήρια, για τ'ήν έκλογη του, και τ'ό θέατρο της όδοι "Ιπποκράτους. Μπορούμε έτσι ν' άπολαύσουμε δυό περίφημα κείμενα που, όπως τ'α σαιχηρικά, στέκουν πάντα ψηλότερα από τούς ήθοποιούς που τ' άποδίδουν. Πιστε νά τ'α μπορούμε νά τ'α καταστήσουμε. Πιστε νά τ'α προσδώσει. Έγουν τ'ή δική τους πορεία, όπου καμία παρέμβαση δε κατορθώνει νά γίνει έμπόδιο. Έναστούμε και ξαναπιστούμε, όπως όταν είμασαν τόν νέο, στη νεότητά της ψευδικής προσφοράς. Βλέπουμε χειροπιαστά πως αυτός που δόξασε τ'ά τέλη τού περασμένου αιώνα μας κι άνοιξε τις θύρες τού δικού μας, μπόρεσε νά είναι ταυτόχρονα δημιουργός άνθρώπων και δημιουργός ιδεών. Οι ιδέες κι οι άνθρώποι ανυφανώνονται, όπως μέσα στον πάλμο και τ'ό χύμα της θίας της ζωής. Δίνει σάρκα, αίμα, δίνει οικογένεια, πατέρα, μάνα και παιδιά άκόμη και στίν ιδέες που στα χέρια άλλων θά γίνονταν έξροί καρποί, κούφιοι έπιστημονιοί κι άνάλογοι κοινωνιοί. Μεγαλοστομίες, δημαγωγίες και τ'α παρόμοια. Μ' αυτόν έχουμε τ'ήν άνώτατη ίσορρο-

(Συνέχεια από τη σελ. 101)

ΟΔΟΙΠΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΠΑΡΤΗ
κτισμένη ή αρχαία πόλις τῆς Σπάρτης κατά πρῶτον, καὶ ἔπειτα τὴν μετέφεραν ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκονται τὰ θεμέλια, κοντὰ εἰς τὴν σημερινὴν Σπάρτην. Ἐξ ἄλλου δυτικῶς τοῦ χωρίου ὑπάρχει ἐρείπιον ναΐσκου χριστιανικοῦ, τὸ δὲ μέρος αὐτὸ ὀνομάζεται βωμὸς ἕως τῆν σήμερον.

Τὴν ἀρχαιότεραν ἐκκλησίαν, τὴν Παναγίαν Χρυσοφίτισσαν, ὅπου εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ τοῦ χωρίου, δὲν εἰμπορέσαμεν νὰ τὴν ἴδωμεν.

Ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὰ Χρῦσαφα εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπροσκυνήσαμεν τὴν ἱερὰν Μοῆν τῶν Ἁγίων Μ' Μαρτύρων. Ἔινε κτισμένη εἰς μίαν λακούβαν στενόχωρον. Ἡ παλαιότερα ἐκκλησία εὐρίσκεται εἰς ἓν σπήλαιον εἰς δύσβατον μέρος, ἱστορημένη με' ὥραιαν τέχνην πολὺ ἀρχαίαν. Ἡ νεωτέρα εἶνε καὶ αὐτὴ ἀπὸ

πια ἀνάμεσα στὸν πλάστη τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὸ διανοητή. Κατέχεται ἀπὸ τὴ σκηνικὴ μεγαλοφυΐα. Καὶ κατέχει συγχρόνως τὸ νόημα τοῦ «μέτρου», πού θά τὸ ζήλευαν οἱ πιὸ μετριοὶ τοῦ μπουλεβάρτου καὶ πού τ' ἄγοοῦν πολλοί, περίφημοι κατὰ τ' ἄλλα, μεγάλοι δραματοῦργοι. Αὐτὴ ἡ συγκέντρωση τῶν θεατρικῶν ἱκανοτήτων, καὶ τῶν πολὺ μικρῶν καὶ τῶν πολὺ μεγάλων, αὐτὴ ἡ ὁμοιογένεια μεγαλοφυΐας, ταλέντου καὶ μαστορίας, καθιστᾷ τὴν παρουσία τοῦ Ἴψεν μοναδική μέσα στὴ γένεση καὶ τὴ συνέχιση τοῦ σύγχρονου θεάτρου.

Τελειώνοντας τώρα πρέπει νὰ πῶ δυὸ λόγια καὶ γιὰ μερικοὺς τυφλοῦστες τῆς διανοήσεως πού χολώθηκαν ἐπειδὴ τὸ ἀθηναϊκὸ κοινὸ, ἐνηλικιωμένο, φωτισμένο, τολμηρὸ ἐπιτέλους ἔδεδεξε ἀκράτητο τὸν ἐνθουσιασμό του γιὰ τὴς ἱπενικὲς παραστάσεις. Χολώθηκαν, τὰ βάλαν με' τὸν Ἴψεν καὶ τὸν ἀποκαλέσανε «ἐπερασμένους». Ὡς σήμερα, ἡ κριτικὴ μας, ὅταν δὲν τὰ κατάφερνε, κεραινοῦνε κάθε δημιουργὸ συγγραφέα με' τὸ «δὲν εἶναι πηγαῖος» ἢ με' τὸ «εἶναι ἐξεζητημένος». Τώρα βρῆκε τὸ «ἐπερασμένους». Μιὰ πρόοδος στὸ λεξιλόγιό τῆς ἡμιμάθειάς τους. Κουβεντιάσουν με' δυὸ τρεῖς αὐλοκόλακες τους, ἀπευθύνονται σ' ἓνα κοινὸ πού ἀπὸ χρόνια ἔπαυσε νὰ τοὺς ἀκούει καὶ πιστεύουν, ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπίθανα ὄντα τοῦ ναρκισσοῦ, πὼς μποροῦνε νὰ συντρίψουν ἀκόμη καὶ τὸν Ἴψεν. Ἐζησαν ἀπὸ τὴ βλακεία καὶ τὴν ἀνοχὴ τοῦ νεοέλληνα ἀναγνώστη. Καὶ δὲν κατάλαβαν ἀκόμη, αὐτοὶ οἱ μαμωνάδες τῆς πένας πὼς ὑπάρχει ἓνα τέλος καὶ γιὰ τὴ βλακεία καὶ γιὰ τὴν ἀνοχὴ. Σοῦ μιλοῦν γιὰ τὸν Ἴψεν, λένε ὅλες τὴς ἡλιθιότητες πού ὑπερσιτίσανε τὴ λούστρικη ζωὴ καὶ τὸ σαλτιμπάγκο νοῦ τους, χωρὶς νὰ φοβοῦνται τὸ λιθοβολισμό, τὸ ραβδισμό, τὸν κλωτσασπατημὸ, τὸ χαστοκισμό καὶ τὸν καταπρακισμό καὶ τὸ πληθωρικὸ καρπαζακίδι πού εἶναι ἡ δίκαιη μοίρα τους. Ἐξακολουθοῦνε νὰ μᾶς πανουκλίζουν. Χωρὶς νὰ φοβοῦνται. Ὅπως ἡ μεγάλη εὐφυΐα, τὸ ἴδιο κ' ἡ μεγάλη μαρρία κ' ἡ τυχοδιωκτικὴ ἀσυδοσία φτάνουν κάποτε ὡς τὸν ἥρωισμό.

ΘΡΑΣΟΣ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

διακόσια καὶ πλέον ἔτη, φθαρεῖσα ὅμως ἐδιωρθώθη κακῶς, ὡς δείχνει ἡ κάτωθεν ἀντιγραφεῖσα ἐπιγραφή: Ἐπεσκευάσθη καὶ ἀνεκαινίσθη ἅπασα ἡ εἰκονογραφία τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦτου τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων ἡγουμενεύοντος Παΐσιου ἱερομονάχου ἐν ἔτει 1879. Ζωγράφος Γ. Ἰεροδ. Καλλιπράκης Κρητός.

Ἡ παλαιὰ ἐπιγραφή εὐρίσκεται γεγραμμένη μέσα εἰς τὸ Καθολικόν, πληρὴ δὲν τὴν ἀνέγνωσα καὶ διὰ τὸ σκότος. Ἡ ἄλλη τὴν ὁποῖαν ἔγραψα ἄνωθεν εὐρίσκεται εἰς τὸν Νάρθηκα, ὅστις εἶνε ζωγραφισμένος με' τὸ Πᾶσα Πνοὴ κλπ.

Εἰς τὸ ξύλινον τέμπλον ἢ εἰκὼν τῶν μ' Μαρτύρων τοὺς παριστάνει ὄχι γυμνοὺς, ὅπως εἶνε συνήθεια, ἀλλὰ με' ἀρματωσίας καὶ κοντάρια, πράγμα ὅπου εἶδα διὰ πρῶτην φοράν.

Εἰς τὸ κωδονοστάσιον εἶνε κτισμένα σκαλιστὰ θηρία καὶ παγώνια.

Φ. Κόντορας

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 109)

καὶ προσπαθεῖ, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, νὰ τοῦ δώσει πληρότητα καὶ σύνολο. Παραδείγματός χάρη, στὸ «Βελουδένιο κοῦκο». Στὸ σημεῖο ὅπου ἐξηγεῖται, γιατί ὁ γοητευτικὸς ἐκείνος βαγαπόντης δὲν πῆγε στὸ ραντεβού του, γιατί ἔτσι ξαφνικὰ τὸν ἔχασε ἢ Ἐλένη—κι' ὁ λόγος εἶναι ὅτι τὸν ἔπιασε ἡ Ἀστυνομία—στὸ σημεῖο τοῦτο ὁ συγγραφέας τελειώνει τὸ διήγημα. Ἐνας ἄλλος θὰ τὸ ἀρχίζε ἀκριβῶς ἀπὸ κεῖ—τὸ ἴδιο τὸ διήγημα ἢ ἓν ἄλλο. Λοιπὸν τί συμβαίνει τώρα πού ἡ Ἐλένη ξέρει πὼς ὁ ἔραστής της δὲν κρύβει κάτω ἀπ' τὸ γαλάζιον κοῦκο του τίποτ' ἄλλο, παρὰ τὴν πανουργία ἐνὸς λαθρέμπορου, τὴ φαντασία ἐνὸς τυχοδιωκτικῆ; Ἐξακολουθεῖ νὰ τὸν ἀγαπᾷ ἀκόμη; Καὶ πὼς λίγο ἢ μάλιστα πὼς πολὺ; Τὸ ἐνστικτὸ νικᾷ ἢ ἡ κοινωνικὴ συνείδηση; ἢ ὁμορφιά ἢ ἡ ἀρετὴ; Ἐτσι θὰ συνέχιζε ἓνας ἄλλος. Ὅμως ὄλ' αὐτὰ θὰ ἦσαν ψυχογραφία ὁ μῦθος ἔχει τελειώσει με' τὸν ἐπίλογο τοῦ Ἀστυνομικοῦ δελτίου—κι' ὁ κ. Πιερίδης δὲ στοχάζεται νὰ τοῦ δώσει περισσότερὴ διάρκεια. Καὶ με' τὸ σύνδεσμο τῆς Φρόσως καὶ τοῦ Τάσου συμβαίνει κάτι παρόμοιο. Θὰ ὑπῆρχε περισσότερο ψυχογραφικὸ περιθώριον στὸ σημεῖο ὅπου ἡ Φρόσω, ἢ ἀκατάδεχτη, δέχεται πιά

κοντὰ τῆς τὸν Τάσο, τὸν παραγνωρισμένο μὰ σταθερό. Μὰ καὶ δῶ ὁ κ. Πιερίδης συντομεύει—συντομεύει στὰ ὄρια ἐνὸς μῦθου—γοργῶ κ' ἐλάχιστα ἀναλυτικῶς.

Ἐδιάβασα τὸ βιβλίον τοῦ τελευταίου (μαζὶ με' τὸν κ. Ἀλιθέρον) ἀλεξανδρινοῦ διηγηματογράφου με' τὴ δῖψα του παλιοῦ, καλοῦ φίλου, πού γυρεῖ γινώριμες ἐντυπώσεις—τόσο μιᾶς τέχνης, ὅσο καὶ μιᾶς ζωῆς. Τὴς εὐρήκα, σχεδὸν ὅλες, κί ὅπως δὴποτε πολὺ περισσότερες ἀπὸ τὴν προηγούμενη συλλογὴ του—οἱ «Σωτήρες», τ' ὁμοιογῶν, εἶχαν ἀρκετὴ «φιλολογία»—πολὺ περισσότερες ἀπὸ κάποιο του ἄλλο, ἐνδιάμεσο, ἔργο, πού μοῦ ἐμπιστεύθηκε νὰ τὸ διαβάσω χειρόγραφο καὶ πού περιεῖχε κ' ἐκεῖνο σκηνὴ «φιλολογικὴ», πάντα στὴν παροικία τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Ὁ ἀγαπητὸς μου φίλος εἶναι σήμερα φτασμένος στὴν ὀριμότητα τῆς τέχνης του—αὐτῆς πού διάλεξε. Εὐχομαι νὰ τυπώσει καὶ ὅλα τ' ἄλλα πού ἀναγγέλλει στὸ ἐσώφυλλο του—καὶ δὲν εἶναι καθόλου λίγα—γιὰ νὰ μελετήσω ξανά, σὰν ὀργανικὸ σύνολο, καὶ τὰ τωρινὰ του καὶ τὰ παλιὰ του, πού ἴσως νὰ μὴν τὰ καλοθυμᾶμαι πιά.

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 110)

πῶθο τῶν παιδιῶν τῆς ἡλικίας της. Τυφλά, βάρβαρα παραδόθηκε στὰ ἐνστικτὰ μου—εἶταν καρπίσματα χτήνους τὰ ἐνστικτὰ μου, κί ἀγκάλιασα κ' ἔσφιξα τὸ θεσπέσιο τ' ἀγγελοῦδι, τὸ νόθεμα με' τὴ μολυσμένη μου κάψα. Χωρὶς ἀντίσταση, με' λαχάνιασμα καὶ σφίξιμο τῶν δοντιῶν, ἀλάλητη, μ' ἀπότομος κορμσοεισμούς, κί ἀλλοιθώριασμα, σὰ νὰ τὸ ἔχε ποθῆσει κί ἢ ἴδια, ἀπὸ καιρὸ, σὰ νὰ ἔπεφε στὸ χαμὸ γιὰ νὰ γαληνέψει, δέχτηκε τὸ στεφάνωμα τῆς ζωῆς, τὸ ξεχειλισμὸ τοῦ ἀνθρώπινου πόνου.

Ὁ κ. Ναπ. Παπαγεωργίου γράφει, καθὸς βλέπουμε, σὲ μιὰ τραχεῖα δημοτικὴ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος του, ἀσπληρὰ προσωπικὸ καὶ ἰδιότυπο, παίρνει τὴ μορφή τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ὅπου ἡ ἀναστραμμένη ἀνταξί τῶν περιόδων καὶ ἡ τραχύτητα τοῦ σύνθετου ἐπιθέτου δημιουργεῖ, ἀνάμεσα σὲ ξεσπάσματα ἀναπάντεχης καλωσύνης καὶ σὲ οἰστρηλατημένες διαθέσεις λυρικής εὐφορίας, τὴν ἐντύπωση μιᾶς πραγματικῆς δονισμένης ἀπὸ γόνιμο ἑσωτερικό πλοῦτο πεζογραφικῆς ἱκανότητος.

Ὀχτώβριος 1943

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΑΧΙΝΗΣ

Λ Ω Ρ Ε Ν Σ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΠΟΥ ΕΦΥΓΕ ΜΕ Τ' ΑΛΟΓΟ

ΣΕ ΛΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ
ΑΡΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Χ Α Ξ Λ Ε Ψ